

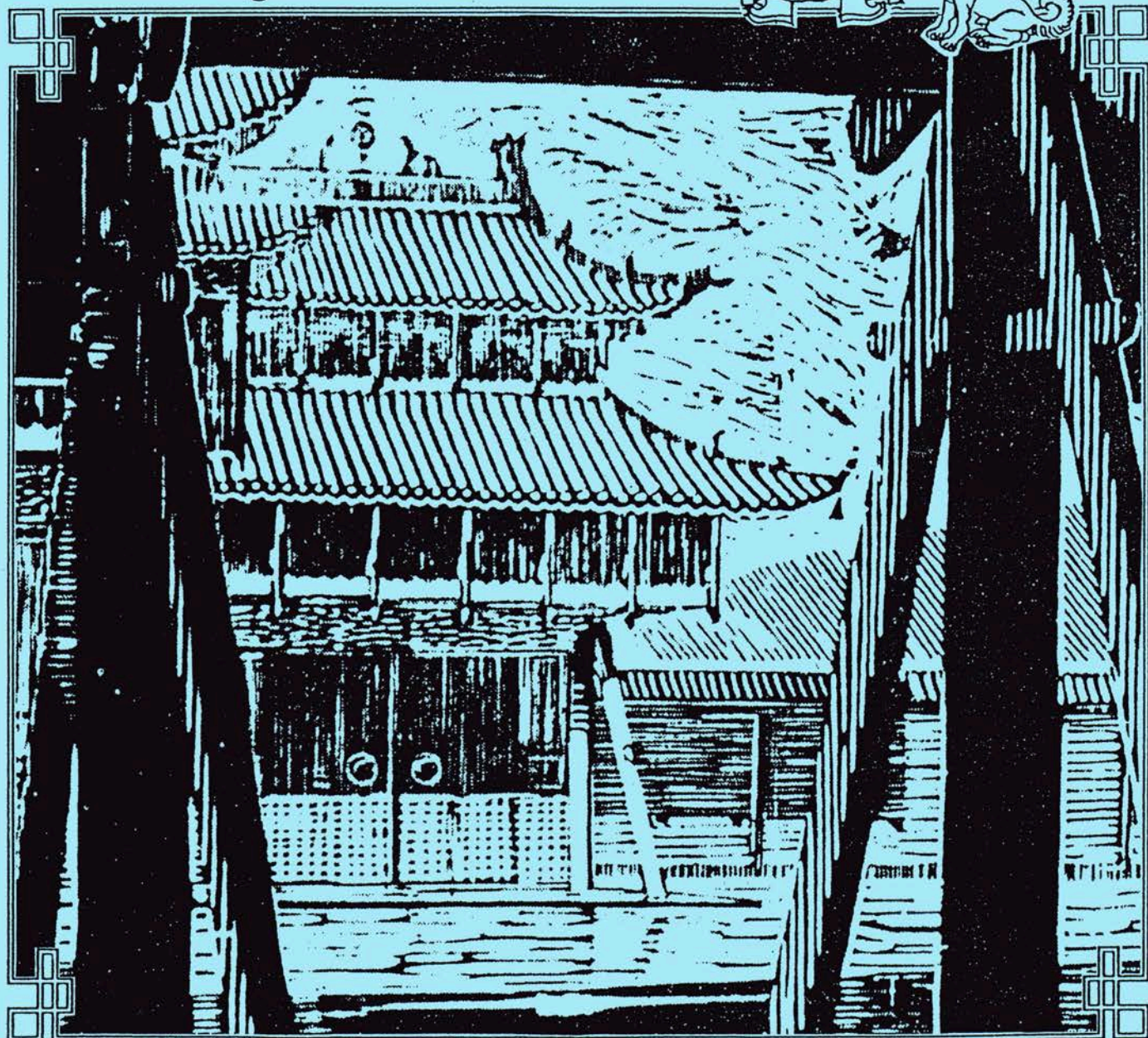
1995

GER

14

Dansk Mongolsk Selskab

Nr. 14 - 6. årgang august 1995

Tidsskriftet GER udgives af **Dansk Mongolsk Selskab** og er selskabets medlemsblad.

Redaktion: Rolf GilBERG (ansvarshavende), Bulgan Njama, Gudrun Lefmann, Jan Koed og Bent Gynther. Artiklernes synspunkter repræsenterer den enkelte forfatter holdninger, og deles nødvendigvis ikke af redaktionen. Indlæg uden forfatterangivelse er produceret af redaktionen.

GER 15 udkommer november-december 1995.

Dansk Mongolsk Selskabs bestyrelse består af:

Formand Rolf Gilberg, sekretær Bulgan Njama, kasserer Leif Petersen, Søren Haslund-Christensen, Klaus Ferdinand, Jan Koed, Bent Gynther og Gudrun Lefmann.

Selskabets sekretariat:
Fuglebo 2, 2000 Frederiksberg
Telefon: 3833 2106
Postgiro: 784-1582

Medlemskontingent: 100 kroner pr. kalenderår.

Dansk Mongolsk Selskabs formål er:

(a) at fremme og udbrede kendskab i Danmark til mongolerne og deres kultur, især i mongolernes kerneområde i Mongoliet, Kina og Rusland.

(b) at udgive skrifter om mongolerne.

(c) at være samlingsorgan for personer, der interesserer sig for mongoler og deres forhold.

(d) at fremme og udvikle forbindelserne mellem befolkningen i Danmark og mongolerne.

(e) at støtte kulturelt arbejde blandt mongoler og skabe forbindelser mellem videnskabelige, kulturelle, faglige og folkelige organisationer i de respektive lande.

Mongolske noter

Støtte til mongolsk skolereform
Mongoliets igangværende forandring fra kommunistisk et-partistat til et moderne demokrati har nødvendiggjort, at der gennemføres en reform af den mongolske grundskole. 28,2 millioner kroner fra Danida skal nu støtte videreførelsen af en omfattende reform af grundskolen i Mongoliet. Allerede i 1992 fik Danida med en bevilling på 10,7 millioner kroner etableret et succesrigt samarbejde mellem Danmarks Lærerhøjskole og det mongolske undervisningsministerium. Lærerne i Mongoliet har vist stort engagement i nye undervisningsmetoder, hvor den enkelte elev deltager mere aktivt i undervisningsforløbet. Nye læseplaner er ved at blive udarbejdet, og en række nye skolebøger ligger allerede klar til trykning.

De 28,2 millioner kroner skal bruges til en toårig forlængelse af projektet, som er omfattet af den danske overgangsbistand på 175 millioner kroner, der er bevilget til Mongoliet over en femårig periode. (Danida Nyt 11/1994).

Danida har bevilget 0,9 millioner kroner til uddannelse af personale i sundhedssektoren. (Danida Nyt 11/1994).

Cand.mag. Jørn Sørensen er den 24. oktober (1994) blevet udsendt som Junior Professional Officer under UNDP for 12 måneder. (Danida Nyt 12/1994).

Danida har tildelt free lance journalist Jakob Erhardt Pedersen et rejsestipendium på 9.100 kroner til brug i Mongoliet, Kina og Vietnam. (Danida Nyt 12/1994).

Danida har bevilget 2 millioner kroner til Dansk Santalmission til bekæmpelse af fattigdom i Gobi-Altai provinsen ved at forbedre mulighederne for at tjene penge på at holde husdyr. (Danida Ny 1/1995).

Danida har skrevet kontrakt med International Extension College om støtte til primær og sekundær uddannelse i Mongoliet. (Danida Nyt 2/1995).

Dansk agronom skal arbejde i Mongoliet

Midt i april måned rejste den 29-årige agronom Grethe Kock til Mongoliet. Hun skal i de kommende tre år arbejde på at fremavle får og geder med bedre egenskaber, få malkegederne til at producere mere mælk, forsøge at forbedre dyrenes sundhedstilstand, og tillige undervise ansatte i landbrugsministeriet i engelsk. Grethe Kock skal arbejde for Dansk Santalmissions samarbejdspartner i Mongoliet, den internationale missionsorganisation Joint Christian Service, der har 20 missionærer i landet. De er alle engageret i sprogundervisning, afvænning af alkoholikere, børnearbejde i slumkvarterer og litteraturarbejde. Grethe Kock er Santalmissionens anden udsendte til Mongoliet. (Udfordringen 16. marts 1995).

ISSN Nr: 0905-9504

Venskabsby efterlyses

Under et ophold i Hatanbulag Sum, Dornogobi (= Øst Gobi) helt mod syd og grænsende mod Kina, blev jeg bedt af sum-guve-nøren om at formidle kontakt til en dansk by, en venskabsby.

Hatanbulag er en sum (et distrikt) på størrelse med Jylland, ca. 730 km fra Ulaanbaatar. Indbyggertallet er på 2.700. I sumcenteret bor der ca. 700 mennesker. Der er 100.000 dyr (heste, kameler, kvæg, geder og får), plus vilde dyr som antiloper, argali-får og vilde mulddyr, samt alle de dyr, man ikke ser, når man suser af sted i en jeep.

Hatanbulag er en smuk sum med et meget varieret landskab. Det er nomader, som bor i Hatanbulag. De, der arbejder i sum-ad-

ministrationen og som skolelærere, lever som nomader dele af året eller har stærke familiebande til nomader.

Man kan kun komme dertil i jeep eller land-cruiser eller med postbil og lastbil. Der er dårlige overnatningsmuligheder med mindre man kan bo hos en familie. Man skal være forberedt på kun at kunne få kød, ris, nudler og enkelte kartofler.

I Hatanbulag er mongolerne - som de fleste mongoler i dag - ivrige efter kontakt til andre samfund, kulturel udveksling og information.

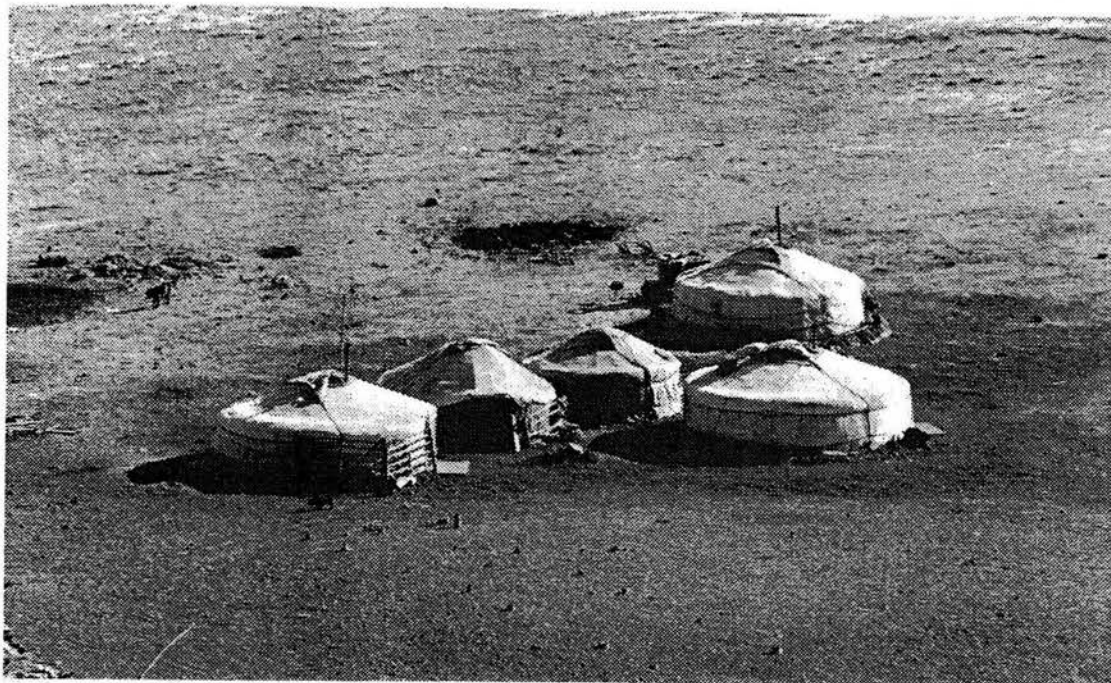
For at have nogle fællesnævne ville jeg foreslå at Hatanbulag fik kontakt til en dansk landsby med landbrug og husdyrhold.

Har GER's læsere nogle ideer og initiativer til at vise denne opfordring til nogle aktive personer i en passende lille dansk by? Det dur kun, hvis der findes nogle mennesker, der er *oprigtigt* interesserede og tålmodige, for postgangen til Gobi er ikke hurtig.

Desuden vil det være en stor fordel, hvis brevveksling kan ske på russisk, da ingen i Hatanbulag kan engelsk.

Hvis der på baggrund af denne korte beskrivelse viser sig nogen interesse, vil jeg gerne formidle flere oplysninger og kontakt (men ikke på russisk til mig!)

Med venlig hilsen: Ann Fenger Benwell, UNESCO, c/o UNDP, P. O. Box 49-207, Ulaanbaatar, Mongoliet.

Ger-lejr i Gobi området, Mongoliet. Foto: Ann F. Benwell, 1995.

Drømmen OM EN BEDRE VERDEN

KAP. IX

To af de mystiske Væsener, der ved visse Højtider pludselig kommer farende frem fra Tempels mørkeste Krog for at fremkalde hysterisk Ekstase hos Tilskuerne.

Et Menneske i Ulveham

Ulvene er Mongolernes Arvesfjender, og de hades og frygtes. Som vore Forfædre i en svunden Tid troede paa Varulve, tror Mongolerne, at der findes Skabninger, der kan lade sig forvandle fra et indsmigrende, underdanigt Menneske til en blodtørstig Ulv. I dette Kapitel fortæller Haslund-Christensen en Historie, som enhver Mongol vilde tage som Bevis for, at der virkelig findes Mennesker i Ulveham.

Eftertryk — ogsaa i Uddrag — forbudt.

LÆS I MORGEN:

Med Jefom paa Eventyr.

BATO og Dangserung, mine to indfødte Jagtkompagnoner, var sammen rejst paa en længere Færd mod Vest for at finde nye Udlægningspladser for Stryknin, og jeg fordrev Ventetiden med at gaa paa Visitter hos mine nye Venner i de omkringliggende Bopladser.

★ ★ ★

EN Aften, da jeg kom hjem fra et Besøg hos en gammel Bjørnejæger, fandt jeg lige udenfor min Hytte Sporene af en stor Ulv. Den gamle Jæger havde lige fortalt mig, at hans bedste Hest den foregaaende Nat var blevet skambidt af en stor, omstrefende Hanulv, og at Hesten havde været saa medtaget, at han havde set sig nødsaget til at slaa den ned.

Der var i den senere Tid blevet hvi-sket en Del om denne gamle Hanulv, som var let genkendelig, da den haltede paa sit ene Bagben og var næsten hvid. Selv havde jeg skimtet den et Par Gange, men den havde vist sig alt for snu og erfaren, til at det var lykkedes mig at komme den paa Skudhold. Det var en mægtig Ulv med en pragtfuld Pels, som jeg tørstede efter at følge til mine private Jagttrofæer. Besynderligt var det, at den til Trods for sin store Forsigtighed vovede sig saa nær til Bopladserne, og det var ubegribeligt, at man saa ofte fandt dens Spor, uden at den var blevet set af nogen af Lejrens Beboere, og uden at de ellers saa paapasselige Vagthunde varskoede dens Nærhed. Et Par Gange havde jeg forsøgt at følge dens Spor, men hver Gang tabte jeg det paa et Sted, hvor den var gaaet ud og ind imellem en Mængde Heste- eller Kreaturspor. Det var sandelig en snu, gammel Ulv!

Jeg vovede ikke at lægge Stryknin ud i Bopladsernes Nærhed af Frygt for, at den skulde blive ædt af de mange Vagthunde, men jeg kunde maaske lokke Vilddyret i en Fælde.

★ ★ ★

Af HENNING HASLUND-CHRISTENSEN

DEN næste Dag købte jeg den gamle Bjørnejægers Hestekadaver, som jeg transporterede op i en Skovlysning, som var beliggende i en lille Kilometers Afstand fra min Hytte. Saa gjorde jeg min Manlicher-Riffel i Orden, eftersaa Ammunitionen, satte mig til Rette ved Ilden og ventede paa de natlige Hyl, der annoncerer, at Ulvene er paa Rov.

Jeg laa mageligt henslængt paa et blødt Bjørneskind og lyttede til Ildens Knitren og min Pibes Snorken. Ulvene var sent ude i Aften, og i min Utaalmodighed gik jeg til Døren for at lytte. Men alt var Stilhed — denne store, frostklare Stilhed, i hvilken man aner alle Naturens smaa, hemmelighedsfulde Lyde. Af og til kom der skarpe Smæld nede fra Kiæktfloden, hvis Is slog Revner af bare Kulde. Det puslede her og der i Snemasserne, naar de atter „satte sig“ efter en hel Solskinsdags Opvarmning. Et Par Sneugler skreg paa hinanden. Himlen var overdryssat med funkende Stjerner, og den opgaende Maanes første, blege Straaler belyste Bjergkammenes snedækkede Konturer.

Det var skønt derude, men isende koldt, og jeg gik tilbage til min Arne for at afvente Nattens første Ulvehyl. Jeg faldt imidlertid i Søvn langt tidligere end planlagt, og da jeg næste Morgen ilede op til Hestekadaveret, var over Halvdelen af det opædt, og den omkringliggende Sne var optrampet af Ulve.

★ ★ ★
JEG lovede mig selv, at det ikke skulde gentage sig, og ved Solnedgang havde jeg indrettet mig et lunt lille Læ i 100 Meters Afstand fra Kadaveret. Der lagde jeg

mig parat med Riflen i Skudstilling. Det blev iskold Nat, og atter genlød Stilheden af mangfoldige, mystiske Lyde, der gav voldsomt Ekkko i min Fantasi.

Pludselig blev Stilheden sønderrevet af et langtrukket, melodisk Hyl. Det var, som om det dukkede op uendelig

langt borte fra, for langsomt at vokse i Styrke og sprede sig mellem Bjerg og Skov, indtil hele Naturen rungede af dets Ekkoklange. Saa blev alt dødsstille, og alt levende dukkede sig i Rædsel, for nu listede Ulvene ud paa deres natlige Plyndren.

Den aabne Plads laa belyst af Maanens Skin og indrammet af mørke Fyrretræer. Med Mellemrum hørtes en gøende Lyd inde fra den mørke Skov; saa puslede det i Grenene paa den anden Side Lysningen, og to Ræve smøg sig frem i Maanelyset. Langsomt og forsigtigt listede de op til den døde Hest, hvor de efter en Stunds „Snusen-omkring“ begyndte at plukke Kødet paa den Maade, der er saa karakteristisk for Ræve. Det var et Par skønne Sølv-ræve med dejlige Pelse, og jeg kunde med Lethed have skudt dem, men i denne Nat var jeg paa Jagt efter større Vildt.

Pludselig gav det et Sæt i begge Rævene — et Øjeblik trippede de nervøst frem og tilbage for med eet at fare af Sted som afskudte Pile i en Retning, saa de passerede mig i kun en Snæs Meters Afstand.

★ ★ ★

MED alle mine Sanser fornemte jeg, at nu vilde der hænde noget; jeg forbedrede min Stilling, rettede paa Riflen og aandede paa dens Laasetøj, som var ved at fryse fast. Med eet opdagede jeg en Række lysende Punkter, som parvis kom tilsyne i det modsatte Skovbryn, og lidt efter traadte otte Ulve dristigt frem i Maanelyset. Syv af Ulvene kastede sig straks over Kadaveret, hvor de under Knurren og Hvæsen begyndte at slide og flænse i det frosne Kød. Den ottende, et mægtigt, hvidt Vilddyr, blev staaende en Stund i Skovkanten, inden den vagtsomt og værdigt gik frem til det udlagte Bytte. De andre Ulve listede sig skulende tilbage, mens den Gamle bemægtigede sig et af Hestens Baglaar, som den slæbte en halv Snæs Meter til Siden, inden den begyndte sit Maaltid.

Dør stod mit Bytte, den store, hvide Hanulv, og saa frygtindgydende ud. I Modsætning til de andre Ulve, som hvæsedes ad hinanden og sloges indbyrdes om de forskellige Lækkerbidder, stod han ofte ubevægelig stille og vejrede med Snuden i Vejret. Jeg havde een Patron i Løbet, fem i Magasinet og et ekstra Magasin i Beredskab, saa jeg skulde vel nok kunne nedlægge

nogle af dem, inden de forsvandt ind i Skoven. Men pludselig fløj de syv Ulve i Totterne paa hinanden, rullede rundt i Sneen og lavede en ren Helvedeslarm.

Inde fra Skoven kom Hylene af andre Ulve paa Vej til Festmaaltidet, og jeg angrede saare, at jeg ikke havde medtaget en Jagtkammerat. Nu gjaldt det om at handle, uden at blive nervøs. Langsomt og forsigtigt vendte jeg Bøssepipen, saa den kom til at pege mod den store Ulv. Forhaabentlig vilde de Ulve, som jeg ikke dræbte med den første Salve, flygte tilbage i Skoven. Saa fyrede jeg. Den store Ulv gjorde et mægtigt Spring i Vejret i min Retning, men faldt til Jorden paa det Sted, hvor den landede.

Saa vilde jeg sigte imod de andre Ulve, men de var nu begyndt at løbe frem og tilbage i Uvished om, fra hvilken Side Skuddene kom. I et Blink kom jeg i Tanker om, at naar man skyder mod et Skovbryn, faar Ekkoet ofte Vildtet til at løbe lige i Retning af Jægeren, og jeg gjorde mig beredt til Forsvar. Lykkeligvis skræmte Blinkene af den følgende Salve Ulvene, som hastigt forsvandt ind i Skoven paa den modsatte Side.

★ ★ ★

EFTER nogle Minutters Stilhed rejste jeg mig for at samle noget Birkébark, som jeg antændte for at besigtige mit Bytte. Den store Hanulv laa stendød med sine blottede Tænder, som om den endnu snerrede ad mig, og i en Stilling, som om den i Dødsøjeblikket havde villet springe i den Retning, hvorfra jeg havde skudt. Saa bandt jeg mit Bælte omkring dens ene Forben og slæbte den ned til Bopladsen, hvor jeg kastede den et godt Stykke fra Huset for at slippe for dens stramme Vild-dyr-Lugt om Natten.

JEG faldt i en tung Søvn, der var fuld af de mærkeligste Drømme, og Solen var allerede naaet op over Bjergkammene i Sydøst, da jeg vaagnede. Til min Glæde saa jeg, at Bato var kommen tilbage fra sin Rejse. Han sad nu ved Ilden og opvarmede min Ulv, for at den kunde tøj op, inden han flaaede den.

Da Ulven var blevet gennemvarm, kastede han den i et Hjørne af Hytten, mens vi drak Te og udvekslede Nyheder fra de Dage, vi ikke havde set hinanden. Saa bankede det paa Døren, og et mærkeligt Væsen smøg sig over

Tærskelen og ind i Stuen. Den indtrædende var af uberegnelig Alder, men antagelig yngre, end hans furede og vejrbitte Ansigt lod formode. Han var lille og spinkel, men bortset fra at han haltede en Smule paa det ene Ben, bevægede han sig med en Fart og Smidighed, som er usædvanlig hos Centralasiens Rytterfolk. Hans smaa, sorte Øjne flakkede uafbrudt rundt i Huset, og han virkede som et vildt Dyr, der sikrer sig imod uventede Farer, inden det falder til Ro. Hans Haar var graat og tjavset, og det flade Ansigt indrammedes af et busket, hvidt Kindskæg. Han var indhyllet i en kort Gedeskindspels med Haarsiden udad, hans Bukser var af Hjorteskind, og Fødderne havde han stukket i en Slags bløde Mokka-siner af Ulveskind.

★ ★ ★

DATO lagde et Tæppe hen til Ilden, og jeg bød den Fremmede tage Plads; inden han satte sig, tog han en Dolk af Træ, til hvis Fæste der var fastbundet en Mængde kulørte Baand, fra sit Bælte og slyngede den paa Gulvet efter at have fremmumlet en eller anden Trylleformel. Da han omsider tog Plads, satte han sig ikke paa det tilbudte Tæppe, men paa det Sted, som Trædolkens Spids pegede imod.

Mens vi sad og ventede paa, at Teen skulde blive varm, iagttog jeg den fremmede i Smug, og det forekom mig, at der var noget ved ham, der var mig bekendt. Han sad paa Hug lige overfor mig, ikke som Mongolerne, men paa de fulde Fodflader ligesom Kineserne. Hans ulveskindsklædte Fødder stak frem under Pelsen, og han sad med sine magre, senede Hænder fremstrakt mod den varmende Ild. Hans smaa, sorte Øjne blinkede i Ildskæret — de var fulde af udtryksløs Intensitet, og hans store, vedvarende Grin blottede stærke, hvide Tænder.

Mit Blik gled forbi ham og faldt paa den døde Ulv, som jeg kunde skimte i Mørket bag ved den fremmede. Den laa der stadig med sine blottede Rovdyrtænder og det Ben, i hvilket jeg havde slæbt den hjem, fremstrakt foran sig. Jeg sad og spekulerede paa, om den nu pegede mod ham eller mig, da jeg hørte hans Røst: „De bor hos mig i Bjergene.“ „Hvilke,“ spurgte jeg for-bavset og rettede mit Blik mod hans rynkede Ansigt; han sad en Stund, inden han svarede: „Ulvene, du saa, og Lederen, du dræbte!“

★ ★ ★

JEG kom til at strejfe Tanker, jeg havde tænkt, og Historier, som gamle Jægere havde røbet for mig, naar vi havde opholdt os længe i de store, mørke Skove. Med hviskende Røst og ængstelige Øjne havde de for-

En gammel Mongol, der fuldt og fast tror paa Sagnet om Mennesker i Ulveham.

talt om Folk, der var forsvundet i samme Nat, som en stor, dristig Ulv havde begyndt at sprede Frygt over Egnen, om Jægere, som var dukket op efter lang Tids Forsvinden i samme Stund, som en frygtet Ulv var blevet fældet, og om de mystiske Ulve, som viste sig for at angive, hvor i ny Inkarnation af „den levende Buddha“ vilde aabenbare sig. En herlig Kriblen for ned langs min Rygsøjle ved Tanken om, at det kunde være noget saa romantisk — det jeg nu oplevede!

Paa mit Spørgsmaal om, hvor den fremmede havde sin Boplads, svarede han: „Jeg bor i Bjergene der borte,“ samtidig med, at han gjorde en Haandbevægelse, der nærmest betegnede en Cirkel.

★ ★ ★

DA vi omsider skulde i Gang med at flaa den store Ulv, bad den fremmede os med indtrængende Røst, om han ikke godt maatte faa Lov til at udføre dette Hverv. Vi gav ham vor Til-ladelse, og han indledede Arbejdet med at fremmumle en lang Trylleformel. Derefter undersøgte han Skudsaaet omhyggeligt, hvorefter han med utrolig Nænsomhed flaaede Dyret. Da han havde afsluttet dette Arbejde, insisterede han paa selv at bære Kadaveret ind i Skoven, og da han omsider kom tilbage, medbragte han en Del af Ulvens Indvolde, som han pakkede ned i sin Sadelpose. Da han atter tog Plads ved Ilden, opdagede vi til vor Forbav-selse, at der sad Blod paa hans Læber

og store Tænder. Han havde ogsaa medbragt Ulvens ene Skulderblad, som han nu begyndte at skrabe rent med sin Kniv.

Den fremmede afslog at tage Del i noget af vore Maaltider, men henimod Aften fik han Lov til at laane vor Arne. Efter at have rensset den omhyggeligt for Aske tændte han en ny Ild, som han nærede med Brænde, han selv bragte fra Skoven. Efter at den ny Ild var brændt ned til Gløder, lagde han Ulvens Skulderblad i deres Midte, hvor han lod det ligge i nogle Minutter, mens han uafbrudt fremmumlede my-stiske Formler. Derefter pillede han at-ter Skulderbladet frem fra Gløderne og begyndte at studere alle de Revner og Sprækker, som Heden havde tilføjet det. Til Slut kastede han Knoglen med et dyrisk, uartikuleret Skrig tilbage i Ilden, hvorefter han forsvandt ud gen-nem Døren uden at sige et Ord.

Efter en halv Times Forløb kom han atter tilbage for at krybe til Køjs. Ind-hyllet i sin store Pels lagde han sig til Ro i den Krog, hvor den døde Ulv havde ligget, og det sidste, vi hørte ham sige, var en Mumlen om, at han maatte hvile sig lidt for snart at kunne bryde op paa den fange Hjemfart; thi der vilde snart blive ufremkommeligt i Bjergene paa Grund af en kommende Snestorm. Det lød mærkeligt, for det var jo slet ikke Aarstiden for Sne-storme i denne Del af Verden, og Bato og jeg gik selv ud for at forvisse os om, at Natten var stille og fuld af Stjerner.

★ ★ ★

NÆSTE Morgen vækkedes vi ved Larmen af en frembrydende Sne-storm. Den mystiske fremmede var forsvundet, og da vi løb ud for at bringe vore Heste i Læ, opdagede vi smaa Mokka-spor, der ledte fra Hyttens Dør i lige Linie mod de højeste Bjerge. Bato gjorde opmærksom paa, at Af-trykkene ikke dannede to Rækker, som Menneskespor plejer at gøre, men kun een lang Linie, som Sporene efter en Ulv.

Vi gensaa aldrig den mystiske frem-mede, men i de kommende Vinterafte-ner vendte Dangserung og Bato stadig tilbage til Historien om Lederulven, som jeg havde skudt, og som kom til-bage i et Menneskes Ham for at hente sit Hjerte. Og alle Kiæktbeboere kom for med Andagt og Interesse at lytte til Historien og for at berette lignende Op-levelser, som de selv eller deres Fædre havde haft.

Jeg mødte aldrig nogen derude, som tvivlede paa, at den skudte Ulv og den mystiske fremmede var eet og samme Væsen, men det skete jo ogsaa i en fjern og dejlig Verden, hvor Fantasien endnu stod i fuld og frodig Blomst.

Årets gang i Mongoliet

11. marts 1995: Vinteren er ved at slippe sit tag og forårets ustabile vejr med svingende temperaturer og mulighed for sne- og sandstorme er så småt sat ind.

Vinteren har efter mongolske forhold været mild, og kun meget få nætter nåede temperaturen i Ulaanbaatar ned under $\div 30^{\circ}\text{C}$. I denne har temperaturen svinget mellem $\div 7^{\circ}\text{C}$ og $\div 20^{\circ}\text{C}$ om morgenen. Så selvom mongolerne siger, at foråret starter med nytåret, som i år blev fejret 1.-2. februar 1995, så kalder jeg det alligevel vinter lidt endnu. Forårsmånederne er kritiske for mennesker og dyr på stepperne på grund af det omskiftende vejr og dyrenes nedsatte modstandskraft efter en lang vinter. Solen har dog allerede nu megen magt midt på dagen, men det varer stadig mere end 3 måneder, før stepperne er grønne. Så der er lang tid endnu, før der er frisk græs til dyrene.

Den lange vinter afbrydes af nytåret, som på mange måder fejres som vores jul med familiebesøg, særlig mad, gavegivning, nyt tøj, og så videre. Indtil for 5 år siden var det kun folk på landet, som måtte fejre det mongolske nytår. Myndighederne tillod ikke den slags "feudale og religiøse aktiviteter" i byerne. Folk havde ikke engang lov til at holde ferie omkring nytår. Alle går derfor - forståeligt nok - op i det med liv og sjæl. Mange skikke og megen symbolik knytter sig til nytåret. Det var meget interessant at høre om og tage del i det hele.

Jeg er ofte i felten på besøg hos vores landmandsfamilier, da der hele tiden er mange forhold at diskutere med dem. Aldrig i mit liv har jeg set så mange nye lam, gedekid og kalve, som på turene

efter jeg kom tilbage fra juleferie i Danmark. De har alle en meget tyk og blød pels. Disse dyrebørn er selvfølgelig sikre og dejlige forårstegn. De svageste lam og kid får lov at være i et "hjørne" af ger'en de første par dage. Sommetider bliver vores landbrugsfaglige snak over den skoldhede, salte mælketé ledsaget af intens brægen!

Jeg sætter utrolig megen pris på disse ture, hvor jeg udover de arbejdsmæssige opgaver og gode samtaler med landmændene, oplever den storslåede natur i al slags vejr. På turen i går var det for eksempel snestorm og $\div 15^{\circ}\text{C}$ og dermed bidende koldt, mens solen skinnede fra en flot blå himmel forleden dag. Naturen bestemmer hele tiden. Man bliver konstant mindet om, at det kræver stor ydmyghed at færdes i den, ligegyldig hvilken årstid det drejer sig om.

Landmændene har heldigvis klaret vinteren godt og bevist, at de kan passe dyrene forsvarligt, hvilket selvfølgelig er en stor tilfredsstillelse. Den næste store og svære opgave for dem bliver imidlertid at få etableret små mejerier til forarbejdning af mælk samt organisering af salget af deres pro-

dukter, når der i løbet af foråret kommer mere mælk på markedet. Dette er en helt ny situation for disse tidligere statsansatte arbejdere, men heldigvis kommer projektets erfarne konsulent, Eyvind Kristensen, snart herud igen for at hjælpe os med disse opgaver, for jeg har jo ikke erfaring i mejeridrift.

Jeg føler et stort ansvar over for landmandsfamilierne og vil selvfølgelig gøre alt, hvad jeg kan, for at hjælpe dem med at klare de mange og vanskelige opgaver. Formentlig skal der i år opdeles yderligere 2 statsgårde samt gives assistance til småmejerier udenfor vores eksisterende projekt. Der bliver derfor rigeligt at tage sig til igen i år, men vi håber, at vi klarer det hele.

Arbejdet beslaglægger derfor fortsat det meste af min tid og energi. Enkelte cirkus- og balletbesøg er det dog også blevet til samt lidt social samvær. Et par influenzaer har desværre også taget på kræfterne. Nu skulle sygdommene gerne være ovre for denne vinter. ☺

Elsebeth Andersen

Startklare heste. Foto: Elsebeth Andersen 1995.

Den traditionelle medicinske behandling

Den traditionelle tibetanske medicin, der har sin oprindelse i 500-tallets indiske Ajurved behandling, kom til Mongoliet i 1300-tallet med udbredelsen af Altangerel Sutar.

Der foreligger mange historiske beretninger fra 1000-tallet og 1100-tallet, som vidner om mongolernes brede kendskab til den medicinske behandling. I den periode dannedes den mongolske stat, og Mongoliet begyndte at udvide sine territorier i forskellige retninger. De mange sårede i disse urolige tider krævede effektive behandlingsmetoder. Af de historiske beretninger fremgår det, at allerede meget tidligt havde mongolerne stort kendskab til både menneske- og dyreanatomi og de fysiologiske egenskaber.

Som eksempel kan nævnes, at der meget tidligt var detaljeret viden om forskellige madvarers betydning for sundheden, og der var bestemte metoder og medicin ved helbredelse af forskellige sygdomme og akutte sårdannelser på grund af krigstilstande. I den traditionelle tibetanske behandlings sutar "Fire rødder" er der nævnt varmebehandlingsmetoder med mongolske udtryksformer "toono zasal". Det var vidt anvendt af mongoler og skulle virke præventivt mod betændelsestilstande.

Denne varmebehandlingsmetode indgår stadig i dag som en del af den traditionelle østerlandske behandlingsmetode.

Som nævnt er den traditionelle tibetanske medicins oprindelsesland Indien. Med udbredelsen af Buddhismen til Tibet på 700-tallet, udbredtes også den traditionelle medicin til Tibet. Det siges, at de bedste læger fra Indien, Kina og Persien, der kom til Tibet på invitation fra den daværende tibetan-

ske konge, udgav de første medicinske lærebøger "Djud shi" og "Medicinens fire rødder" på tibetansk.

Denne udvikling på det medicinske område i Tibet forblev heller ikke uden indflydelse i Mongoliet. Buddhismens udbredelse i Mongoliet i 1600-tallet betød også, at de 108 dele af kæmpeværkerne "Gaanjuur" og "Daanjuur" blev oversat til mongolsk og den traditionelle tibetanske medicin blev således til den helt almindelige og nødvendige behandlingsform i Mongoliet.

Sutaran "Fire rødder" og dens mange vejledende og forklarende dele - beskrivelser og sammensætning af forskellige naturmedicin, behandlingsformer, den medicinske lærebog med mere - blev det uundværlige redskab for datidens læger og behandlere indtil 1921.

I de fleste af datidens 700 klostre i Mongoliet fandtes der særlige afdelinger for uddannelse af de kommende behandlere. De kunne efter ca. 20 års studium med mange forskellige eksaminer under streng kontrol og tilsyn først herefter erklære sig som rigtige behandlere. Udover det faglige medicinske stof skulle de kommende behandlere lære buddhistisk filosofi, tibetansk, manchu-kinesisk (dog med særlig vægt på tibetansk sprog). Det medicinske faglige stof var naturligvis den væsentligste del af studiet. Diagnostisering, betingelser for sygdomsudvikling og den øvrige metodelære blev først lært udenad, dernæst praktiseret og så udenadslære igen.

Sådan fortsætter det indtil man har lært stoffet ud fra forskellige vinkler. De skulle også studere de ca. 1000 forskellige medicinske planter, disses sammensætning, anvendelsesområder samt fremstil-

ling af medicin, bestående af 1 til 70 forskellige plantetyper.

Af den officielle statistik fremgår det, at der i dag findes ca. 700 forskellige medicinske planter i Mongoliet.

Med den traditionelle østerlandske medicin forstår vi indiske, tibetanske, kinesiske og mongolske behandlingsformer. Udvalget af de bedste behandlingsformer er især koncentreret i sutaren "De medicinske fire rødder". Heri beskrives blandt andet de præventive behandlingsformer og diagnostisering samt behandling. Uden tvivl, har sutaran været en betydelig inspirationskilde for de mongolske behandlere.

Som eksempel kan det nævnes, at mongolerne for 300 år siden vidste, at en menneskekrop består af 360 forskellige knogler og ben, og de havde også detaljeret viden om blodbaner, som svarer til de moderne medicinske undersøgelser. Længe før V. Garvei kendte mongolerne til blodcirkulation. Den traditionelle medicinske behandling vidste længe før vores tid, at der fandtes for menneskeøjlet usynlige små bakterier, som var årsag til forskellige epidemiske sygdommes opståen. Jeg kan således nævne mange eksempler, men det ville være en umulig opgave for mig at beskrive den traditionelle medicins mange positive tiltag i en kort artikel.

Der er udgivet en del litteratur om den traditionelle tibetanske medicin på europæiske sprog. For eksempel nævnes: "Om principperne af Tibets lægelige hemmeligheder", som blev oversat fra mongolsk til russisk allerede i 1898 og "Hovedprincipper af Djud Shi's lægelige hemmeligheder", udgivet i 1903 eller "Textbook of Tibetan Medicine", oversat fra mongolsk og

tibetansk, St. Peterburg Imperial Academy of Sciences 1908.

Siden kommunisternes magtovertagelse i 1921 har den kommunistiske Rusland påvirket Mongoliets kulturtraditioner. For eksempel har regeringen siden 1937 jævnet de dengang eksisterende 700 klostre med jorden, og der blev ligeledes igangsat en grundig udrensningproces i de kirkelige kredse, således at dygtige lamaer og datidens medicinfolk og behandlere blev ofret i revolutionens hellige navn. Til trods for de vanskelige vilkår under de sidste 70 års udvikling, har den mongolske befolkning bestræbt sig på at bevare den mangeårige kulturarv og traditionerne.

I dag findes der et fakultet i Det Mongolske Lægevidenskabelige Universitet, hvor der undervises både i den moderne og i den traditionelle medicinske behandling. Især på de behandlingsområder, hvor den moderne medicin ikke har haft synlige virkninger, træder den traditionelle medicin til. Den omfatter sådanne områder som for eksempel led-, ryg-, hjerte-, lever- og nyrelidelser samt mange psykosomatiske sygdomme.

Der foretages et omfattende forskningsarbejde vedrørende behandling af forskellige sygdomsforløb indenfor rammerne af Det Mongolske Lægevidenskabelige Universitets afdeling for traditionel medicinsk samt i Institut for Den Traditionelle Medicin under Sundhedsministeriet, i Center for Kroniske Leversygdomme og i Center for Traditionel Medicin samt Uddannelse. I samtlige aimaks findes der i dag afdelinger for traditionel medicin. Endvidere arbejder nogle mongolske læger og behandlere i de lande, som tilhørte den tidligere Sovjetunion, samt i Polen og Tjekiet. Disse læger og traditionelle medicinske behandlere arbejder

både som behandlere og som undervisere på deres universiteter og andre læreranstalter. ☺

Mendsaikhan Zeveg

Artiklens forfatter Mendsaikhan Zeveg er doktor i de medicinske videnskaber med speciale i intern medicin. Han arbejdede i ca. 10 år som praktiserende læge på et stort hospital i Ulaanbaatar. De seneste 5 år har han været beskæftiget med den traditionelle medicin. Han er i øvrigt grundlægger og direktør for det private firma "Mongol Em" (Mongolsk Medicin) og har samtidig arbejdet som underviser i traditionel medicin i Mongoliet. Firmaet tager sig især af de behandlingsområder, hvor den mo-

derne medicinske behandling ikke har haft gavnlige virkninger på behandlingsområdet. Firmaet fremstiller selv medicin efter den tibetanske opskrift. Han har været i Danmark siden marts 1995 med det formål at udvikle og udvide samarbejde med danske læger og fagfolk indenfor traditionel og anden medicinsk forskning og behandling. Desuden er det hans hensigt at udvikle en traditionel medicinsk behandling her i Danmark. Dr. Mendsaikhan har skrevet 4 bøger omfattende både europæisk og traditionel medicin. ☺

Oversat fra mongolsk
af Bulgan Njama

Lamavældet i Centralasien

Af Alfred Schönebeck.

Kilde: *Geografisk Tidsskrift*, 23:225-237 (København 1916)

Aandelige Virkninger. — Det er et af det lamaitiske Systems mest overraskende Resultater, at af et Folkeslag med en forholdsvis lav Kultur et saa lille Mindretal er Analfabeter. Foruden Lamaerne, der jo er i Flertal, og som selvfølgelig alle maa lære at læse og skrive — i mange Tilfælde endog to Sprog — findes der i Mongoliet ikke faa mandlige Lægsfolk, der er i Stand til at benytte de mongolsk-mantschurske Bogstaver. I den Henseende er Central- og Østasien langt fremmeligere end flere evrøpæiske Lande. Fænomenet er imidlertid ret betydningsløst, da den Literatur, der findes ud over den religiøse, ikke er Omtalen værd.

Det religiøse Systems Hovedvirkning paa Befolkningen er af en ganske anden, men maaske ikke mindre overraskende Art. Den bestaar i en mærkelig aandelig Dvale, hvori alle dens Tilhængere befinder sig. Med Bestemthed at paavise, hvoraf det kan komme, at Lamaismen virker søvndyssende, lader sig ikke gøre. Der findes dem, der vil søge Grunden i det ensformige Klosterliv, som paa sine Steder holder langt over Halvdelen af den mandlige Befolkning i fuldkommen Ro mange Aar i Træk, et Forhold, som i Tidens Løb maa sætte Præg paa et Folk. En medvirkende Aarsag skulde være den med Klosterlivet forbundne hyppige Tempeltjeneste med dens mekaniske Udførelse af et indviklet Ritual og dens ejendommelige, snart trættende monotone, snart lidenskabelige Korsang. Andre vil uden videre se Grunden til den aandelige Søvn i selve Buddhismens Troslære og det Livsmaal, den opstiller. Hvilken nu end Aarsagen kan være, er det utvivlsomt, at Lamaismen eller dens Ceremonier efterhaanden kvæler al Energi, gør mat og slap. Den, der én Gang er kommen ind i Lamasamfundet og dér har modtaget sin Opdragelse, befinder sig Resten af sit Liv i en særegen hypnoselignende Tilstand, bliver melankolsk og flegmatisk, mister ethvert Initiativ; selv det oprindelig mest opvakte og energiske Menneske gaar ikke fri for Hypnosens gradvise Indflydelse.

Naar man betragter Mongoliets Historie og sammenligner det forgangne med det nuværende,

ser man Lamaismens Virkning udøvet paa et helt Folk. Attilas, Djengis-Khans og Tamerlans krigersk virksomme Hærmænd er nu i Løbet af nogle faa Aarhundreder aldeles som forvandlede; de er blevet forkuede og apatiske Hyrder, har mistet alle krigerske Tilbøjeligheder og Evner, sidder urokkeligt fast i deres Nomadevaner og har i lange Tider med største Taalmodighed og uden at kny baaret de blodige Udsugelser, de var Genstand for, baade fra deres egne Magthaveres, og navnlig fra Kinesernes Side. Folket som saadant havde ingen som helst Andel i Khalkhas Uafhængighedserklæring (som maaske snarere fremkaldtes af den russiske Regering) og har intet Forsvar ført for den. Selv almindelige Voldsgerninger og Selvtægt ved Magtmidler forekommer saa at sige aldrig blandt Mongolerne. Andre af de Folkeslag, der i sin Tid faldt ind under Beteignelsen Hunner, f. Eks. Flertallet af Asiens tyrkiske Stammer, er senere blevet Muhammedanere; men deres Religion har intet Skaar gjort i deres krigerske Tilbøjeligheder. De sibiriske Kirgiser har været det indfødte, asiatiske Folk, der skaffede de russiske Myndigheder flest Bryderier.

Eneboer udenfor et Kloster.

Religios Maskedans.

Moral og Standpunkt. — »En Fyrste havde en Søn og elskede ham saa højt, at han besluttede helt at lade ham være uvidende om Livets haardhændede Virkelighed, dets Lidelser og Sorger. Sønnen voksede derfor op i kunstige, men skønne og glæderige Omgivelser. Han drev uvirksom og sorgløs sit Liv hen i dejlige Paladser og pragtfulde Haver, giftede sig med en smuk ung Pige og anede intet om Verden udenfor — indtil han en Dag hændelsesvis mødte en laset, syg og elendig Tigger. Dette Møde aabnede hans Blik for Menneskenes Nød, og han havde fra det Øjeblik ikke Rist eller Ro, men gav sig til at gruble over, hvorledes han bedst kunde bringe Hjælp. Tilsidst forlod han sit Palads, sine skønne Parker, sin Hustru og alt, hvad der hørte ham til, og gik ud i Ørkenen for at være alene og uforstyrret. Først da han her i Ensomheden havde udtænkt en ny og fuldkommen Morallære, vendte han tilbage til sit Folk og begyndte sin Frelsergerning iblandt det.«

Dette er Sagnet om Gautama, den historiske Buddha. Det er meget karakteristisk for Buddhismens og dermed for Lamaismens oprindelige Aand. Det etiske Moment var i den tidligste Tid Genstand for den største Opmærksomhed og livlig Bearbejdelse. Lamaiternes store Literaturcyklus Kandsjur indeholder bl. a. en stor Samling ideale etiske Forskrifter. I det hele taget er der meget i Lamaismens Teori, som er overordentligt tiltalende, og som, rensat med europæisk Aand, kunde og burde være fælles Ejendom for alle Jordens Folk.

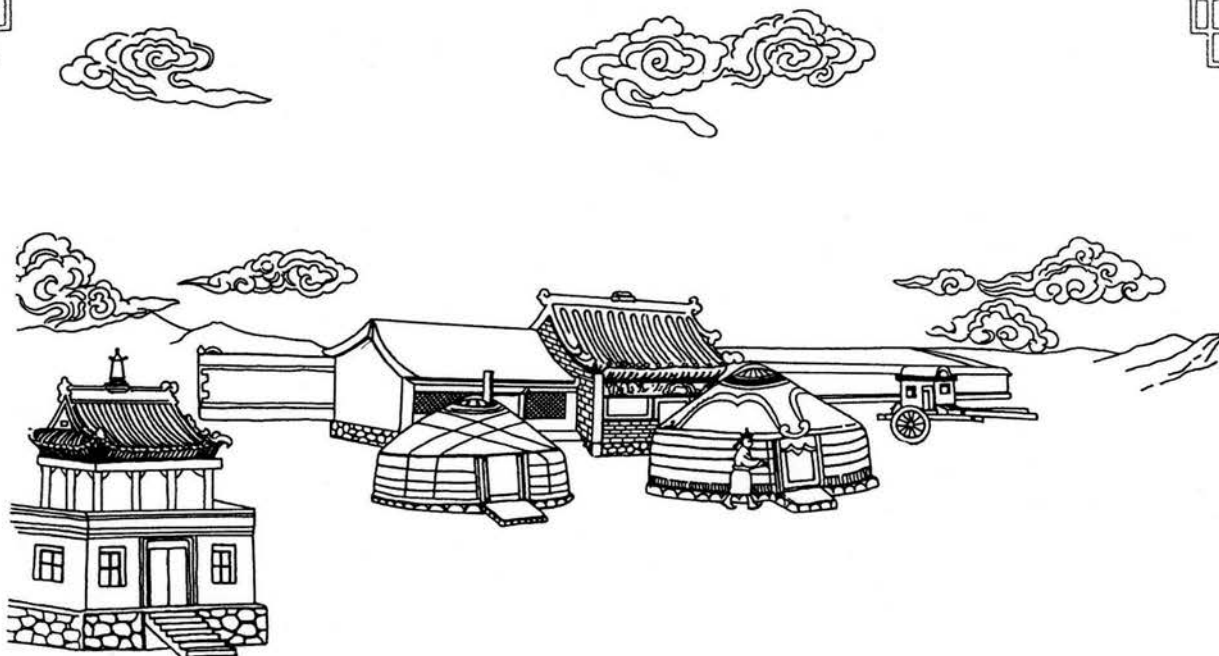
Til det meget smukke i Buddhas Lære maa desuden henregnes Doktrinen om Genfødselen, Sjælevandringen, ved hvilken det syndige¹⁾ Menneskes Sjæl gradvis lutres og befries for al jordisk Indflydelse og Begær.

Men Lamaismen er en stivnet Lære. Den er naaet til det Stadium, da den ikke længere ser Skoven for Træer. — De hellige Bøger, som Lærens Grundlæggere sikrede Efterslægten ved Løfte om Salighed til dem, der vilde afskrive dem, disse hellige Skrifter er nu ofte kun en Pryd for Templernes Vægge; studeres i alt Fald mest for de Afsnits Vedkommende, der — som f. Eks. Medicin — har praktisk Betydning for den enkelte Lama og kan skaffe ham Ære eller Fordel. Den varme, energifyldte Etik er skjult under Dogmer og Spidsfindigheder og spores nu mest kun i Form af Skikke, der af de allerfleste overholdes uden Tanke paa den Aand, der frembragte dem. Saaledes fortæller den kendte, nu afdøde, russiske Forskningsrejsende Prsjevalski om nogle professionelle Tangut-røvere, at de efter at være kommen hjem fra et Togt, satte Kursen mod Søen Koko-Nor, hvor de afkøbte kinesiske Fiskere den endnu levende Fangst, som de derpaa atter slap løs i Søen. Ved denne gode Gerning mente Tanguterne at opnaa fuld og rigelig Syndsforladelse for deres Røverfærd.

Mangen dybere seende Lama ved vel, at Tilbedelsen af de Hundreder af Guder og Overholdelsen af Ritualer kun er af underordnet Betydning for den, der fatter Buddhismens Kærne; men som Helhed træder denne hos den sædvanlige Gejstlighed og Lægfolket langt i Baggrunden for det udivendige.

Den helligste Beskæftigelse, hvortil en Lamait kan hengive sig, og i hvilken han af visse Grunde med Forkærlighed fordyber sig, er Betragtelse, Grublen. Adskillige vise, verdensforsagende Asketer og Eremiter tager vel dette fuldt alvorligt; men det siger sig selv, at Hovedparten af Lamaerne, simpelthen paa Grund af manglende eller uudviklet Intelligens, er ude af Stand til frugtbar Tænkning, og de øvrige har, efter Literaturen at dømme, i det sidste Par Aarhundreder lidt af Stofmangel. Denne »Grublen« har i vore Dage næsten udelukkende Karakter af et *dolce far niente*, som passer udmærket med Orientalerens Hang til Lathed og

¹⁾ Buddhismen kender ligesom Kristendommen en Slags Arvesynd. De Elementer i Menneskets Sind, som er Syndens Sæde, er Enfoldighed, Hæftighed og Vellystighed.

Et almindeligt lille kloster på landet.

Lediggang. Naturligvis har en saadan Omstændighed heller ikke været uden Betydning for Lamaismens før omtalte, sløvende Virkning paa sine Proselyter. — Endnu videre gaar Buddhisten, naar han — hvad der blandt Lamaerne ofte finder Sted — sætter sig til at stirre paa sin egen Næsetip eller paa en blank Metalgenstand, indtil en »hellig« Tilstand af fuldkommen Hjærnetomhed indtræder.

Selve Lamaismens Organisation, der holder den største og navnlig den bedste Part af den mandlige Befolkning bundet og borte fra det praktiske Liv, er en abnorm Indretning, der hviler som en Kræftskade paa den øvrige, arbejdende Del af Folket. Ikke alene er denne uden enhver Indflydelse; men den maa oven i Købet sørge for Lamaernes Underhold og betale deres Skatter. Ogsaa Coelibatet er en unaturlig og forkastelig Tilstand, som giver Anledning til den værste Art af Umoralitet og forbinder Befolkningens normale Vækst.

Den aandelige Føde, der bydes den læge Lama i hans Tempel, bestaar udelukkende i forskellig Slags Pirring for Nerver og Fantasi, men savner reelt Indhold.

Vejr man Lamaismens Fortrin og Skavanker mod hverandre, kommer man med Nødvendighed til det Resultat, at de sidste er i overlegent Flertal. Hertil kommer, at Lamaiterne er fanatisk troende.

Mongolernes indbyrdes Konversation bevæger sig om de fire Hovedtemaer: De tunge Skatter, Kvæget, Religion og Medicin. De elsker fremfor alt atter og atter at høre om deres Guders Undergørelser. Ingen Fornuftgrunde kan bringe dem til blot et Sekund at vakle i deres Tro. Lamaismen er hos dem det alt dominerende, det, hvormed den hele Nation er gennemsyret.

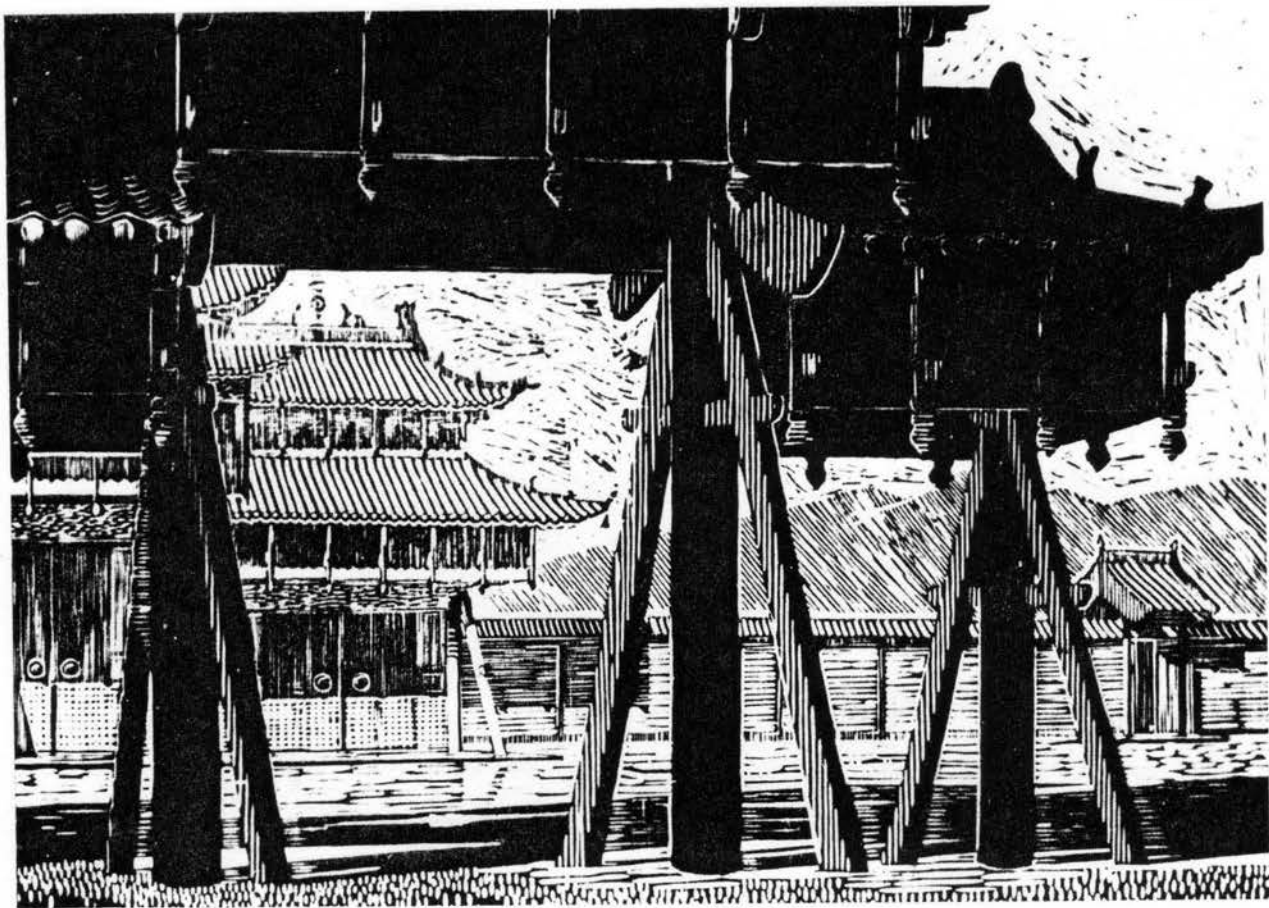
Man kan derfor ikke komme uden om den Kendsgerning, at Lamaismen i de Former og Dimensioner, den efterhaanden har antaget, staar som en stærk Hindring for al virkelig Oplysnings og Kulturs Fremtrængen i Asien. De forholdsvis meget faa kristne Missionærer, der har haft Mod til at give sig i Lag med f. Eks. Mongolerne, vil kunne tale med om det utroligt vanskelige for ikke at sige haabløse Arbejde, det er at omvende Lamaiter. De staar overfor en altfor dybt rodfæstet Religion, hvis sædelige Grundlag tilmed er hævet over al Tvivl. Virksomheden blandt de for deres Ortodoksi berygtede Kinesere er en ren Leg i Sammenligning. Selv den bekendte engelske Missionær James Gilmour, som vel nok er en af dem, der har sat mest ind paa at komme i Kontakt med Mongolerne i det sydlige, opnaaede ved sin Hjælpssomhed og Uegennytte kun at gøre sig til Ven med dem, men ikke at døbe en eneste Mongol. Som ham er det gaaet alle de andre Missionærer, der har forsøgt sig i andre Egne, f. Eks. de svenske og norske i Urga.

Det er overhovedet et stort Spørgsmaal, om det ad Kristendommens Vej vil kunne lykkes at bringe Lamaiterne ind under Kultur. Snarere maatte vel Vejen gaa over Burjaterne og Kalmykerne, der er de eneste Lamaiter, som staar i Undersaatsforhold til et civiliseret Rige, og hvem man derfor ligefrem vilde kunne paatvinge en større Oplysning og derigennem maaske en anden Livsanskuelse. Dog har man allerede adskillige Eksempler paa, at Burjater, der ikke alene har gennemgaaet et moderne Gymnasium, men ogsaa med udmærket videnskabeligt Resultat har studeret ved russiske Universiteter, stadig lever og dør som uforbederlige Lamaiter, der vedblivende tilbeder deres Guder og Hubilganer, drejer deres Bedemølle og siger deres »Om-ma-ni-pad-me-hum!« — Vestens Lærdom har været ude af Stand til at ændre deres Livssyn. Eksempler paa det modsatte har man foreløbig saa at sige ikke; højst har man paa denne Maade kunnet opnaa at gøre Burjaten religiøst indifferent.

Den eneste buddhistiske Nation, det til Dato er lykkedes i større Udstrækning at bibringe vestlige Idéer, er Japanerne; og dette hænger sikkert sammen med, at Buddhismen netop i Japan staar paa de svageste Fødder. Man har sagt om Japanerne, at de i Virkeligheden ikke har nogen anden Religion end Patriotisme. I det mindste er Buddhismen i Japan til den Grad iblandet med Shinto og Slægtsdyrkelse, at den ganske har mistet sit oprindelige Præg. Den Lethed, hvormed Japanerne har tilegnet sig, hvad de af Vestens Indretninger havde Brug for, kan derfor med god Grund tilskrives just deres Uhildethed i religiøs Hensende.

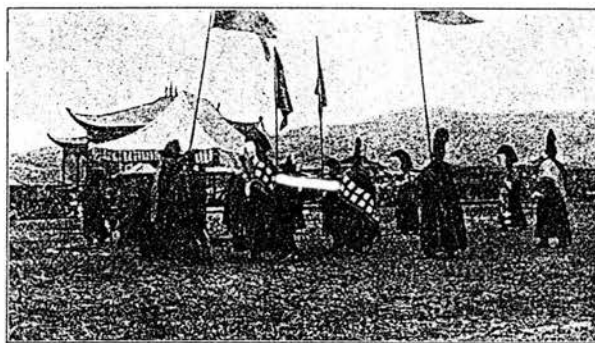
Men Japanerne besad ogsaa det store Fortrin at være en højt udviklet og gennemgaaende intelligent Nation. Stillet overfor Lamaiter vil Kulturens Pionerer maatte regne med stor Forstokkethed og med en kun ensidigt udviklet Intelligens.

Nomadens stadige Flytninger, hans Liv paa Hesteryggen, de hyppige lange Rejser i Anledning

Indgangsportal til mongolsk kloster.

af Køb eller Salg og de dermed følgende skiftende Indtryk af Medmennesker og Natur og Udveksling af Nyheder ved Møde med andre — alt dette bringer i det mindste en lille Smule Afveksling i hans Tilværelses Monotoni og udvikler Egenskaber hos ham som f. Eks. Bevægelighed, Agtpaagivenhed og Nysgerrighed. Man kan aldeles ikke kalde Mongolen for en vild; hans stadige Forbindelse med kinesiske, tildels ogsaa med russiske, Købmænd, hans Samkvem med Lamaerne og hans ikke sjældne Besøg i Klostrene har sat et egenartet Præg paa ham. Han er ganske vist naiv som et Barn, men derhos stikker ofte en hurtigt fattende Forstand frem; han interesserer sig for alt mærkeligt og har hørt Tale om baade dette og hint. Naar man hører hans hurtige, artikulerede Tale, forstaar man, at Nomaden — her tales ikke om Klosterlamaerne — med sin livlige Fantasi staar langt højere end nogen træg kinesisk Bonde, der lever helt indelukket i sin Landsbys, sin uforanderlige Traditions og sit Agerbrugs trange Sfære. Steppens store Afstande og vide Udsigter og Mongolens uophørlige Færden omkring i Naturen har udvidet hans Synskreds og gjort ham modtagelig for Idéer af højere Art; Lamaerne, der jo selv er Mongoler af Folkets Rod, forstaar udmærket, naar de blot gider være over Ulejligheden, at tilegne sig det, Lamaismen har bevaret af den gamle indiske Filosofi. Indenfor sit Felt er ogsaa Lægmanden meget skarpsindig; han er et ægte Naturbarn og har Sanser som nogen Rødhud. Man maa have set ham med hver Nerve spændt som en Staalffeder, med udspilede Næsebor, stundom krybende

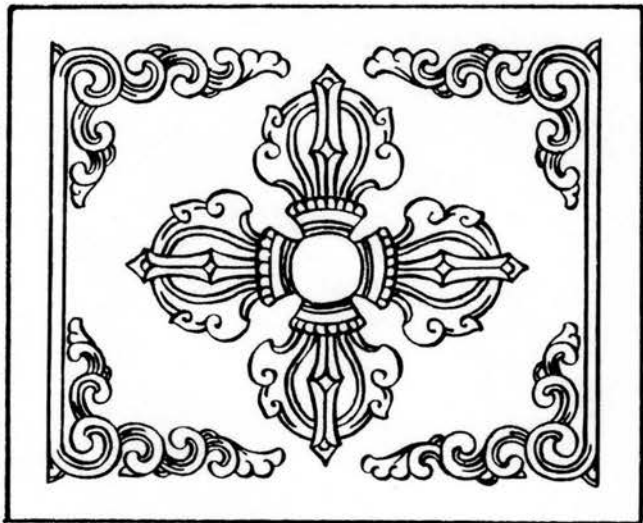

Procession af Lamaer ved Festen »Zam«.

paa Hænder og Knæ, lede efter et bortkommet Dyr, følge dets for alle andre usynlige Spor, eller man maa have set ham ride en Ulv tildøde, fange en vild Hest i Lasso eller iagttaget ham som Jæger for at fatte, at hans Evner er udviklede i nøjeste Overensstemmelse med hans Omgivelser og Næringsvej. Mongolen er paa sin Vis et udmærket Menneskemateriale, og der kunde blive noget ud af ham, dersom han blot paa en eller anden uopklaret Maade kunde ledes bort fra sin Lamaisme og sit Præsteforstanderskab. Men hans Fantasi behersker fuldstændigt hans Tanke; han er alt for lettroende, navnlig overfor alle Historier om Gudernes Undergerninger og Forfædrenes Bedrifter. Han spørger ikke, om det, man fortæller ham, er sandsynligt; sætter det blot hans Fantasi i Bevægelse, er han Fyr og Flamme, og dette Træk hos ham har Gejstligheden forstaaet at udnytte til yderste Konsekvens. Dertil kommer saa hans Dovenskab, saa snart det gælder Regelmæssighed og System i Arbejde som i Tanke, hans forkuede Taalmodighed og viljeløse Underkastelse under alle dem, som han anser for retmæssige Magthavere eller fødte aandelige Førere.

Missionærerne trøster sig sædvanligvis for deres fejlslagne Forhaabninger med den ofte hørte Udtalelse, at naar det bare en Gang lykkes at omvende en af de største Hubilganer, saa vil denne trække Folket med sig som efter en Snor. Dette er utvivlsomt sandt, men at det nogensinde skulde ske, er meget usandsynligt, da Hubilganen jo ikke alene skal skifte Tro, men ogsaa opgive sin Gudestilling og sin Tro paa denne, al sin Magt og Herlighed. Man kunde næsten lige saa gerne tænke sig Paven i Rom omvendt til Lamaismen.

Med alle de her omtalte Forhold in mente tager man næppe fejl, naar man spaaer den kommende Kulturkamp i Centralasien de aller haardeste Vilkaar.

Naadam i Mongoliet

Naadam-traditionerne går langt tilbage og har dybe rødder i den mongolske historie. Den mongolske Naadam er en af de ting, der er bevaret til helt oppe i nutiden af nulevende mongoler i sin rene nationale form. Selv da Tsagaan Sar, festlighederne i forbindelse med det mongolske nytår, var begrænset i 1960'erne og 1970'erne og blev betragtet som en fest af og for hyrder, vedblev Naadam at blive fejret. Måske fordi socialistlerne den gang indså, at der ikke ville være et Mongoli uden Naadam, og fordi Naadam er så tæt forbundet med tilværelsen og kampen for frisind blandt steppens nomader. Og velsagtens også fordi Naadam koncentrerer mongolsk kultur og historie og dermed manifesterer den sande del af Mongoliet og mongolerne.

Naadam-festlighederne har altid været mongolernes måde at festlig holde store begivenheder gennem historien. Efter folkets revolution i 1921, som bragte uafhængighed og suverænitæt til landet, blev Naadam knyttet til festlighederne i forbindelse med denne revolution. Imidlertid ser det ud til, at Naadam altid har fejret af mongoler som deres favoritfest i sig selv og ikke som en revolutionsfest.

I 1992 genindførte staten de traditionelle mongolske "9 statslige bannere". Og atter blev Naadam-legene arrangeret omkring de "9 freds bannere", som bliver båret med honnør fra parlamentsbygningen til Naadam-stadion. For to år siden begyndte bannerførerne at iføre sig dragter fra Chinggis Khan's tid, og dermed er Naadam-ceremonierne blevet en langt mere farvestrålende attraktion end de var i socialisttiden, da tanks og uniformerede soldater fyldte plad-

sen. En begivenhed som i dag, var utænkelig i disse år, fordi Chinggis Khan var givet et dårligt omdømme.

Alt dette giver indtryk af, at Naadam er blevet lettere farvet af de skiftende magter og sociale systemer i landet. I virkeligheden har den mongolske ånd altid været domineret af Naadam eller af de tre hovedsportsgrene. Disse sportsgrene er de samme i dag som for mange hundrede år siden.

Den første sportsgren for mænd er brydning. Brydertraditionen blev udviklet helt tilbage i Hunnernes tid, for 2000 år siden. Denne påstand støttes af arkæologiske fund. De oprindelige regler, beklædning og specielle trick har været bevaret gennem tiden. National brydning er ikke blot en sport, det er også en del af vores kultur. Forskere mener, at den mongolske nationale brydning bygger på inertiens fysiske love og niveau, som virker samtidigt i brydekampen. Det er blevet bevist, at der findes 666 varianter af brydningens otte grundtrick.

Mongolsk brydning anses at have stor uddannelsesmæssig værdi. Mange drenge og mænd anser det som stor ros, hvis de bliver sammenlignet med en bryder. Når der fødes en dreng ønsker alle, at han må blive en god bryder og må få bryderes styrke, ærlighed og værdighed. Psykologer kan udlede, at mongolsk national brydning har god indflydelse på depression og træthed - enten man deltager i det eller blot overværer det.

Denne form for brydning er også fuld af smukke ceremonier. Enhver bryder, som har en titel (der er fire: Falk, elefant, løve og kæmpe), hyldes i en særlig form for sang.

Brydere er meget berømte og respekterede i den mongolske befolkning. Dette års Naadam-mesterskab blev vundet af B. Bat Erdene, som har rang af en af de mest populære ni personer i Mongoliet i 1993. Det var hans syvende Naadam-sejr.

Mongolsk bueskydning, den anden af de tre sportsgrene, har også en gammel historie. Dets oprindelse kan spores tilbage til det tredje og fjerde århundrede eller perioden med de tidligere Hunner- og Sunnu-emperier. Bueskydning er nævnt i "Mongolernes hemmelige historie", på inskriptioner i sten og også i 1300-tallets håndskrifter. Ifølge historikerne begyndte bueskydningskonkurrencerne i det 11. århundrede.

De mongolske bueskytter bruger en kompakt bue lavet af lag af horn, sener, bark og træ. Bueskydning er mere rituel end andre sportsgrene. Alle skytter indtager samme stilling og positur. Favoritdistancen er omkring 75 meter for mænd og 60 meter for kvinder. Buen skal skydes godt op i vejret, beskrive en kurve og ramme målskiven uden over- eller underskydning. Mænd skyder omkring 40 pile og skal score mindst 15 point. Kvinder skyder 20 pile og skal score mindst 13 point. De bruger den samme bue som mændene.

I løbet af Naadam-legene konkurreres der som regel i bueskydning, individuelt såvel som for hold. Den som opnår flest point er vinder og får titlen "Mergen" eller super finskytte.

Hestevæddeløb er den tredje hovedsportsgren. Mongolerne siger, at den inspirerende lyd af galopperende heste og de sang, børnene synger før løbet, kan smelte en mands hjerte. Det er en virkelig kunst at kunne udvælge den

Fortsættes side 31.

Livet i Gobi går sin gang

På besøg i en ger

Den 1. oktober 1994 faldt den første sne. Jeg kom afsted på en kortere tur til et "teacher training" seminar i Altanshiree, Østgobi. Jeg holdt en tale og fortrak. Min tolk var kødopkøber fra Ich-chet og talte lidt tysk. Han kunne ikke rigtig forstå, at jeg gerne ville kunne følge med i, hvad der foregik, så han oversatte kun, hvad jeg sagde og når folk henvendte sig direkte til mig. Jeg opgav at oplære ham. Efter ca. 15 minutters forløb, forlod jeg det iskolde lokale, hvor alle sad indhyllet i frakker og startede min jagt på en informant.

Osorjama er rektor på skolen i Altanshiree. Hende kommer jeg utrolig godt ud af det med, så via hende skal jeg nu finde 1-3 familier, som jeg kan besøge jævnligt og bo hos i perioder. Jeg 'gider' ikke de korte interviews. Hvis projektet vil have kvantitative undersøgelser, må de klage. Nu får de rapporter, der bygger på kvalitative undersøgelser. Osorjama er velligt og socialt angageret. Jeg tror næppe, jeg kunne finde en bedre indgang til nomadefamilierne end hende.

Når vi besøger en familie, kører vi helt hen til ger'en, åbner døren på klem og en råber:

"Nokhoi, nokhoi khor!" (Hunden, hold hunden!).

Det er nogle gevaldige store hunde, mongolerne har. Man skal have respekt for dem. Nogle hunde bliver så tøjret eller får et ben bundet op. Så går vi ind i ger'en efter rang, nogenlunde. Man går venstre om. Den vigtigste gæst sidder på ger'ens venstre side næsten modsat indgangen.

Der er et mønster i indretningen af en ger, men alle er allige-

vel forskellige på grund af rengøring, velstand og interesser. Teltfruen serverer straks mælketé. Den er salt. Téen er egentlig téaffald og tékviste, ikke téblade. Om sommeren serveres *airag*, gæret hoppemælk. Eller teltherren serverer *shimiin arkhi*, der er destilleret hoppe- eller kamelmælk. Efter en overdosis i juni får jeg hovedpine af bare at lugte til det. Så bliver der stillet en stor tallerken eller et fad med *aruul*, tørret mælkeost foran os. Der er mange varianter af mælkeprodukter, nogle er bløde, andre hårde som sten. De er næsten alle sure eller syrlige. Nogle gange får man en slags brød. Hvis man er heldig noget fløde-snask (ligesom 'clotted cream').

Til middag får man som gæst ofte "det lækre fad", alt fra en ged eller et får. Man udser sig et stykke og spiser det med sin kniv. Det er bedst selv at lange til fadet, ellers får man det, værten eller

hjelperen synes er godt - og det er ikke nødvendigvis det, man selv synes. Min modvilje mod fedt er næsten væk. Jo koldere det bliver, jo mindre kvalmende virker fedtet.

Man kan også få en suppe. Nogen gange er den lavet på tørret kød. Hvis det er fint flyder der små hvide firkanter af fedt rundt i suppen. Ellers er det almindeligt at få *buuz*, kogte mel-"poser" med kødfylt.

Man får sjældent rigtigt brød, men mel bruger man meget. Man ruller dej lavet af mel og vand ud i en pandekage og skærer dejen i strimler. Strimlerne kommes i suppen. Det lyder ikke lækkert, men det smager faktisk godt. Det er der næsten ingen andre fremmede i Ulaanbaatar, som er enig med mig i.

Jeg kan stadig godt lide fårekød. Jeg sluger det, der ikke kan tygges (en hel del!), men jeg kan ikke lide, når der er hår på stykkerne.

Artiklens fotos er taget i Sydgobi af Ann F. Benwell 1995.

Mens man drikker té og spiser, spørger man til dyrene, græsningen og værtens helbred. Man spørger om, hvor mange dyr han har, og om han er tilfreds med salg og bytte.

Når jeg laver mine interviews går det lidt anderledes. Kvinderne i målgruppen (15 år - 45 år) bliver puffet frem og svarer på mine spørgsmål. Vi sidder på gulvet, på en måtte, noget linoleum eller et tæppe, eller jeg sidder på en lav skammel eller en seng. Kvinderne bliver meget generte over den pludselige opmærksomhed, de får. Ingen fremmede henvender sig direkte til dem ellers. Lægen og andre, der kommer af og til, kender de. De er heller ikke vant til at blive spurgt om noget. Det er svært at få dem til at give forslag til noget som helst, indtil min tolk og jeg har fået dem til at slappe af.

Mange, både mænd og kvinder, har *dell* på. Ellers er de klædt i vestligt tøj, som har set bedre

dage. Det er ikke nødvendigvis, fordi de er fattige, men fordi vi kommer uanmeldt, mens de var i gang med deres arbejde. Hvis de på afstand har hørt jeepen komme eller er blevet advaret om, at vi var i området, har kvinderne ofte læbestift og/eller en hvid bluse på. At kvinder har kridhvide bluser kan undre, når der er så lidt vand i Gobi, men det har jeg også set i andre lande med lidt eller mundret vand. Det signalerer renlighed og omhyggelighed, ikke bare med hensyn til tøj.

Andre familiemedlemmer kommer og går. Det vil sige at børn for eksempel ikke bliver tvunget til at være til stede og høflige. Nogen personer sover eller hviler sig. Nogen lytter eller kommenterer. Men man respekterer privatliv. Hvis en person ikke indbyder til kontakt, så 'er' han eller hun der ikke. Disse usynlige mure er nok nødvendige i en et-værelses *ger*, hvor der almindeligvis lever en 2-9 personer.

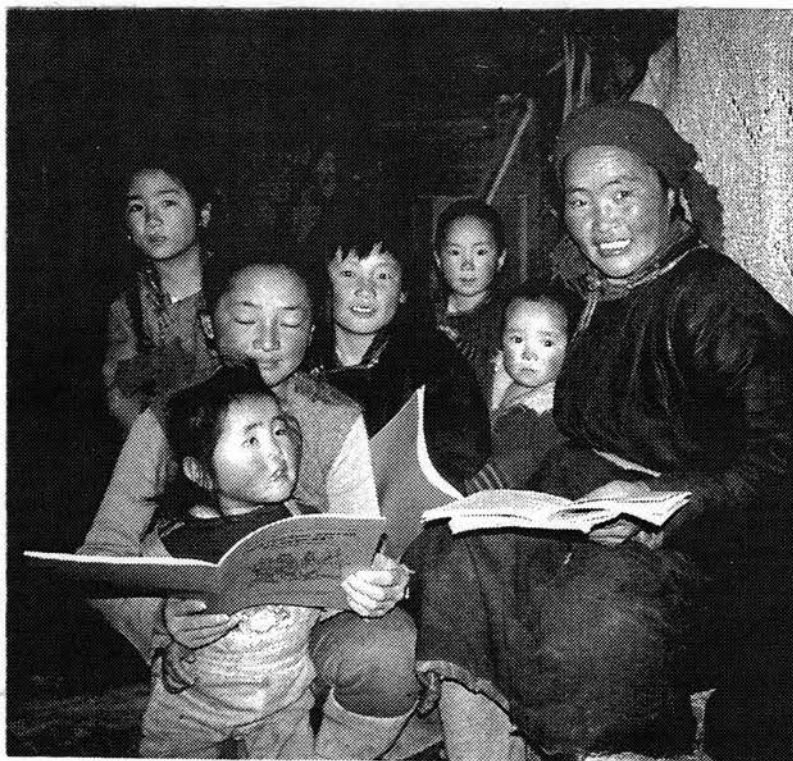
Min chauffør, Gangbayar, lægger sig af og til til at sove på en af sengene eller på gulvet. Ja, faktisk så sover alle, der er med mig på et eller andet tidspunkt - og tilsidst gør jeg det også selv.

Det er facinerende at ankomme til en familie og så til sidst at lægge sig til at sove. Men oftest er noget mad og drikke og et hvil det, de fleste har brug for efter at have rejst langt. Når vi går, får jeg sagt farvel og tak på mongolsk, og så plejer jeg at have et hæfte og en kuglepen med til kvinderne (det er jo et uddannelsesprojekt!) og noget slik til børnene (det er jo blandt andet sundhed, der skal undervises i!). De får det først til sidst for ellers risikerer jeg, at de leder efter et eller andet til at give mig. Jeg får ofte en stor håndfuld af *aruul*. Gangbayaer ved efterhånden, at det meste bliver i jeep'en efter, at han har sat mig af.

Bolig i Sainshand

Min lejlighed fik jeg ca. 1. september 1994. Den er super! Den ligger på 5. sal (egentlig 4. sal sådan som vi tæller i Danmark). Jeg har en pragtfuld udsigt udover *ger*-byen og ørkenen. Der er altan til begge sider. Jeg har stue, værelse, entre, køkken og bad, men ingen vand.

Udover vores projekt har UNICEF et projekt her. Det har også Danmarks Lærerhøjskole (DL), der er finansieret af DANIDA. "De kommer fra DANIDA" lyder det forholdsvis ofte. To hold har været her. Det er ret underligt, når der pludselig står 2-4 danskere her. Alle spørger om, hvad jeg gør for at undgå at blive skør her. Det spørgsmål har jeg svært ved at forstå. Selvom Zahra, den canadisk-iranske skolelærer, og Von, missionær-konen, synes at trænge gevaldigt til forandring!

I december 1994 blev missionær-familien smidt ud, hvilket jeg synes de fortjente, fordi de missionerede i det skjulte overfor børn og kaldte sig "Professionals International", og Zahra fik nok og rejste.

Når 'DANIDA' er her, kommer jeg med til deres mere sociale arrangementer, og skal helst synge min sang på mongolsk for at signalere, at jeg er mindre fremmed end de fremmede her i Sainshand. Jeg har fået min *dell* og mongolske ørenringe, men jeg har ikke lært at danse, specielt ikke på arbejde i felten klædt i støvler og tykke uldlag.

Dagligdag i oktober 1994

Min dagligdag i Sainshand går med at arbejde med rapporter og gennemgang af interviews, når jeg ikke er i 'felten'.

Jeg starter dagen med at varme vand til at blive vasket i. Nogen gange rationeret til knap en halv liter, en lille kopfuld til tandsbørstning og halvanden liter til ter-

mokanden, hvis nu strømmen skulle svigte. Så har jeg i det mindste til té, kaffe og madlavning resten af dagen. Når Zahra på 2. sal har vand og alle mine bøtter er fulde, vasker jeg hår (5 liter) eller lidt tøj (det er værre). Alt brugt vand havner til sidst i toilettet.

Klokken 9 går jeg hen på mit kontor og ryster af kulde i en time. Så underviser jeg på uddannelsescenteret en time i engelsk og lærer samtidig en del mongolsk. OG så går jeg hjem! Mit kontor er iskoldt. Jeg har ingen tolk i disse dage. Hun er på hospitalet med sin datter. Hjemme har jeg telefon, en elektrisk varmeovn, varm té og kaffe, en bedre arbejdsplads og musik.

For at holde mig 'synlig' går jeg et smut hen på centeret om eftermiddagen. Og i en lang periode hjem før klokken 16 for, hvis nu min mongolsklærer skulle vise sig.

Derefter kommer pigerne. Dashdelger er et lille under af en pige. Hendes jævnaldrende, men ikke hendes veninde!, Batoiyen, er knap så populær hos mig.

Dashdelger kan jeg tale med på en eller anden måde. En af de første gange, hun var her, lå et eller andet hende på sinde. Tilsidst tegnede hun en gravid kvinde, så en baby, og pegede på sig selv og sagde: "*Bi, onodoor*" (jeg, i dag) og skrev så 11. Så jeg fandt pepsi og balloner frem, og vi fejrede hendes fødselsdag.

Hun forsøgte en dag at lære mig den mongolske skrift (som Mongoliet nu har opgivet at genindføre). Det skal jeg ikke nyde noget af. At lære det kyrilliske skriftalfabet var slemt nok. Dashdelger danser traditionel mongolsk dans og synger lange svære sange, som hun kan udenad. Jeg er bare så imponeret.

Så kommer Zahra eller jeg henter hende. Hun bor på et værelse hos en enlig mor, så vi foretrækker at være i min luksus, hvad angår plads, mad, kaffe og musik. Zahra har været her siden marts 1994, og alvorligt talt, tror jeg, at hun har været lige ved at blive helt sær af ensomhed. Nu kan hun en del mongolsk (jeg er misundelig) og kender alle og enhver på gaden. Men det tog et halvt år, før folk hilste på hende på gaden. Kun få hilser endnu på mig.

Om aftenen skriver jeg videre på rapporter og breve, ser mongolsk TV - eller har det bare kørende i håb om at et par brokker bliver hængende. Ellers læser jeg og hører musik. Man går helst ikke ud om aftenen, slet ikke alene. Det bliver mørkt ved 18/19-tiden. To gange har jeg været alene ude ved 20-tiden og oplevet fulderikker komme imod mig, så jeg går med bankende hjerte blot jeg skal fra Zahra og op til mig selv.

Men det er intet mod mit stress-niveau i Ulaanbaatar. I løbet af de 14 dage jeg var der i september, var jeg ude 13 aftner og

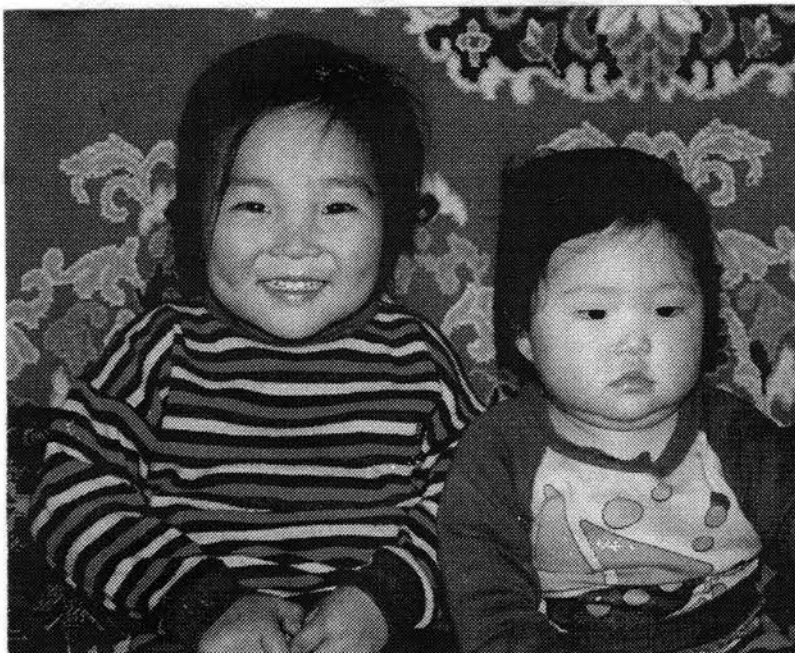
skulle finde alene hjem. Officielle taxa'er er der vist kun 4 af, men intet kaldesystem. (Januar 1995: Det er der dog kommet nu). Men man vinker en "taxa" på gaden. Alle véd at det koster 100 tugrik pr. kilometer (Januar 1995: 130 tugrik). Privatbiler fungerer så som taxa'er.

Det kan være slemt at gå på gaden efter mørkets frembrud (mongolske kvinder gør det meget nødtigt), men at vinke en taxa er heller ikke altid sikkert. Jeg prøver altid at øjne, hvor mange der er i bilen, og om det er mænd alle sammen - eller om det er en familie (så er man lettet!). Jeg kan mongolsk nok til at dirigere chaufføren lige til døren, men turen op ad trappen er også nervepirrende. Næsten alle trappeopgange i Ulaanbaatar er bælgravende sorte og stinker. Jeg har altid en lommelygte på mig, men bruger den mindst muligt, fordi den afslører mig som udlænding. De fleste plejer at ringe til dem, de var hos, når de er vel ankommet hjem.

Men jeg har/havde ingen telefon, så jeg føler/følte mig helt uden sikkerhedsnet. Om vinteren er det et stort problem for alle. Mange nævner det som det værste i Mongoliet. Grunden til at alle er bange, er at udlæninge stadig bliver taget for at være russere, som stadig er upopulære, eller som rige udlændinge, hvilket vi jo også er (undtagen VSOs som Zahra). Derudover er der alkoholismen, fattigdommen og kulden, der ikke gør det bedre. Jeg var lykkelig for at vende tilbage til Sainshand, hvor jeg nyder mine stille aftner. Kun om dagen kan jeg indimellem kede mig lidt. Og hjemvé får jeg kun, hvis alt går galt. ☺

Ann Fenger Benwell

Ann Fenger Benwell arbejder på et uddannelsesprojekt for nomadekvinder i Gobi (se GER 12). Hun har skrevet et brev hjem, som der her bringes uddrag fra. Siden juli 1994 har hun boet i Sainshand, Dornogobi Aimag.

Nomadismens overlevelse i Mongoliet

De mongolske nomader består overvejende af hyrdenomader, der lever udstrækt i de vide stepper og ørkenområder i hele Mongoli.

Hyrdenomaderne passer 5 forskellige dyrearter - heste, får, gede, kameller og okse, og i modsætning til nomader i mellemøsten tilbringer de sommermånederne på stepperne, mens i vinterperioden flytter de tilbage til de faste vinterpladser, der er placeret i den sydlige del af et bjerg eller lignende forhøjninger for at beskytte dyrene mod de ekstremme kulegrader og det stærke vindforhold.

I det nordvestlige, bjergrige del af Mongoliet lever et forholdsvis lille antal af rensdyrnomader, Tsataan-folket, som adskiller sig fra de øvrige nomader af karakteren for nomadedriften, der er nøje tilpasset til det respektive klimatiske og naturforhold.

Selvom antallet af nomader er blevet betydeligt mindre i de senere årtier på grund af stigende industrialisering rundt omkring i byerne i Mongoliet, udgør nomaderne alligevel omkring 20%-30% af befolkningen. Husdyrsektoren, der inkluderer både de individuelle nomader og de der er ansat i de halvstatslige brug, beskæftiger ca. 1/3 del af samtlige erhvervsaktive. Indtil slutningen af 80-erne skabte landbruget, der overvejende består af husdyrsektoren, 20% af nationalindkomsten.

I Mongoliet lever idag omkring 143.000 familier af nomadedrift. Mongoliets udvikling på nuværende stadie er meget afhængig af disse familier. Derfor er det svært at overse nomaderne, når man taler om Mongoliets udvikling. Det er her ved begyndelsen til den ny mongolske udvikling relevant at stille spørgsmålet om den mongolske nomadismes fremtidig

udvikling. Dette både hypotetiske og meget samfundsrelevante spørgsmål om den mongolske nomadismes overlevelse formuleres af Robert A. Rupen i bogen "Mongols of the twentieth century": "Optimisme er virkelig svært at opnå. Spørgsmålet er faktisk allerede blevet besvaret af Buriater (i Sibirien) og mongoler i Indre Mongoli, begge steder er blevet oversvømmet med fremmede bosættere. Måske har Khalkha mongolerne mere håb."

Men har de grund til "mere håb"? Netop markedsøkonomiens krav til dynamik og konkurrenceevne kan være en faktor, der begrænser det traditionelle nomaderhvervs overlevelsesmuligheder, da nomadismen i sin natur er baseret på naturalieøkonomi.

Ud fra den betragtning kan det lukkede samfund, den kollektive organisering og det socialistiske Mongoliets lave arbejdsproduktivitet og økonomiske niveau på sin vis have været en bevarende faktor i forhold til den traditionelle nomadedrift.

Den gennemførte privatisering af nomadeerhvervet i de senere år - uden en sammenhængende strategi for udviklingen, som ellers ville kunne støtte etableringen af en række institutionelle og sociale netværk - har tvunget nomaderne til familiebaserede driftsformer på et naturalieøkonomisk grundlag. Ifølge de nyere debatter, der foregår i Mongoliet lever nomadefamilierne nu mere spredt uden samarbejde indbyrdes og uden netværk til det øvrige samfund.

Nomadefamilierne producerer i dag først og fremmest de nødvendige for familiens overlevelse og heller ikke mere. Nomadeerhvervet i sin nuværende karakter af naturalieøkonomi er således truk-

ket ud af den samfundsmæssige arbejdsdeling. Markedet har endnu ikke kunne udfylde det tomrum, som kommandoøkonomiens afvikling har efterladt.

Nomadekulturens fremtid kan derfor godt være bestemt af, hvordan nomaderne vælger at organisere udførelsen af de funktioner og opgaver, som er centrale for en mere moderniseret nomadedrift og for en nomadetilværelse, der rækker ud over den traditionelle organiseringsform, som karakteriserer sig som værende subsistenceorienterede. Men ikke desto mindre så længe er der ikke fundet alternative økonomiske muligheder som for eksempel olieindtægter i Mellemøsten, der tillader en forøgelse af velstanden, er nomadeerhvervets fortsatte eksistens ser ud til at være en nødvendig samfundsmæssig forudsætning på udviklingens nuværende stadie. Selv under en meget optimistisk vurdering er der kun grund til at regne med, at nomadeerhvervet også i de nærmeste mange år vil udgøre et væsentligt bidrag til Mongoliets bruttonationalprodukt. Behovene for hyrdernes produktionsevne således ikke er blevet mindre på grund af befolkningens større koncentration i byerne og deres størst set uændrede kostvaner. Industrien er meget afhængig af råvarer af animalsk oprindelse. Det understreger derfor nødvendigheden af mere grundlæggende at planlægge indpassningen af nomadeerhvervet i det ny samfundsøkonomiske system.

For nuværende ventes der på det mirakel, som mange forestiller sig er forbundet med markedsøkonomien.

Det er næppe nok til at give nomadeerhvervet en passende indplacering i det ny demokratiske og markedsdirigerede Mongoliet.

Historisk tilbageblik

Nomadismen har eksisteret i Mongoliet i flere årtusinder, selv under det 70 års socialistiske produktionsforhold. Det socialistiske produktionsforhold anses i den sammenhæng det mest markante opbrud i nomadernes historie.

I begyndelsen af 1930'erne påbegyndte MNRP (Det mongolske revolutionære Parti) forskellige former for kollektive sammenslutninger på trods af massiv modstand fra befolkningen.

MNRP planlagde i løbet af kort tid at tilslutte 70% af de fattigste nomader og 50% fra mellemlagene i kollektiver. I 1932 var 55.000 nomadefamilier tvangstilsluttet disse kollektiver og de såkaldte folkekommuner, hvis antal på kort tid nåede 752.

Nomadene fra mellemlagene samt de velhavende, der ikke havde tilsluttet sig til sammenslutningerne, måtte udsættes for grove sanktioner i form af høj beskatning, "udlån" af heste til transport og begrænsninger i udnyttelse af græsningsarealer.

Alligevel var resultaterne meget ringe, og produktionen faldt drastisk. Befolkningens mistro til regeringen voksede.

På MNRP's ekstraordinære møde i 1932 måtte partiet indrømme sine fejltagelser med henvisning til ukritisk kopiering af sovjetisk praksis, som ikke passede til Mongoliets udviklingsniveau.

På baggrund af begivenhederne i perioden 1930-1932 besluttede partiet at nedlægge sammenslutningerne. Partiet støttede nu finansielt og teknisk nomadernes frivillige organisering og indbyrdes aftaler om løsning af fælles opgaver. I flere regioner blev der med dette initiativ etableret frivillige arbejds-sammenslutninger. Nomadene beholdt deres produktionsmidler, det vil sige dyrene, men i fællesskab

etablerede de en række faciliteter til fælles anvendelse, og arbejdet var baseret på gensidig forståelse og accept.

Indtil den massive kollektiviseringsproces i perioden 1955-1959, var der ialt 200.000 familiebaserede og subsistenceorienterede nomadedrifter. Fra slutningen af 1950'erne blev der etableret større kollektiver, der var direkte underlagt staten, og hvor majoriteten af dyrene var ejet af kollektiverne. Nomaden fik status af lønarbejder. Der blev indført specialisering i nomadeerhvervet og fastsat et antal arbejdspligtige dage for kollektivmedlemmerne (minimum 75 dage om året). Der blev ligeledes etableret funktioner udover de, der var forbundet med det traditionelle nomadeerhverv.

I den sidste kollektiviseringsperiode i 1959 var 26,7% af dyrene forblev som privat ejendom, således at nomadefamilierne fik lov til at beholde maximum 33 dyr pr. familie.

Der blev etableret ialt 255 kollektiver. Desuden blev der etableret ialt 62 statsbrug samt 23 landbrugsfarme. Udvikling af landbrug ved siden af nomadeerhvervet var en revolution i et nomadesamfund, som ikke havde landbrugstraditioner. De mongolske kollektiver var opbygget efter det sovjetiske eksempel, men tilpasset til nomadeerhvervet.

I begyndelsen af 1990'erne nedlagde regeringen kollektiverne dels på grund af det stadigt voksende pres fra oppositionen og dels på grund af kollektivernes voksende ineffektivitet og faldende produktion især i 1980'erne. Omkring 90% af dyrestanden anses nu at være privatiseret. De resterende 10% tilhører til de halvstatslige husdyrbrug og til de såkaldte 'companier', der blev etableret som erstatning for de tidligere kol-

lektiver. Statsbruget er under en omfattende omstrukturering. De såkaldte 'companier' har ikke en reel betydning for hyrdenomadene, udover, at disse formidler salg- og indkøbsfunktioner for nomadene. De fleste af dem er udsat for kritik for at tænke mest på profit i stedet for gennemførelse af de mest nødvendige servicefunktioner for nomadefamilierne.

Nomadernes traditionelle organisationsformer slår sig igennem de fleste steder. Udviklingen synes imidlertid ikke at foregå helt problemfrit. Der er endnu ikke fundet strategiske løsninger, der kan erstatte de tidligere kooperativers rolle og funktioner, og politikere, fagfolk, der forudser den katastrofale udvikling på husdyrsektoren, opfordrer hyrderne, erhvervsorganisationen og myndighederne til at organisere og etablere forskellige former for netværk for hyrderne.

Nomadisme kontra faste bosættelser

Den amerikanske forsker Robert A. Rupen, der besøgte Mongoliet i slutningen af 1950'erne i en kort periode, udgav et omfattende værk om udviklingen i Mongoliet overvejende baseret på russisk fremstillede historiske materialer. "Kommunister kan ikke lide nomader og Mongoliets kommunisme formål er at bosætte nomadebefolkningen og borteliminere ger'en," skriver han i sin kritiske beskrivelse.

Han citerer den tidligere politbyro medlem Jagvaral N's analyse af hvordan nomadene blev bofaste: "Meget er gjort siden revolutionen begyndte for at få nomadelivet til at ophøre og gøre dem bofaste.

Man har bygget byer, man har skabt administrative centre, jernbanestationer, statsgårde, arbejderboliger, udviklet afgrøde landbrug

... og lignende blev indført lidt efter lidt. I 1956 boede 2/3 af befolkningen i permanente boligområder. Nomadernes vandring blev færre og deres retninger og afstande blev ændret. Overgangen til at blive bofast betyder ikke at alle husdyrerne vil gå over til at blive passet indendørs. Nomadismen vil fortsætte i det meste af landet efter at hyrderne er blevet bofaste."

På dette baggrund konkluderer Rupen, at landets officielle politik er, at det nomadiske liv i Mongoliet vil forsvinde. (Robert A. Rupen: *Mongols of the twentieth century*, Indiana University Publications 1964).

På grund af stigningen af levestandarder via indførelse af andre former for erhverv, og ændringen i produktionsmetoderne, hvor der indførtes flere maskiner og energianvendelse i husdyrsektoren har været medvirkende til nedgangen af antallet af nomader. Desuden indførelse af 8 års obligatorisk skolegang for alle, tvang mange nomader til at vælge faste bosættelser. I 1979 boede 48,7% af nomaderne i *suur*, 4,9% i brigader, 36,8% i *somon*centre, 1,2% i bylignende bosættelser. Fordeling af befolkningen i by og landdistrikter således ud: I byerne i årene 1919, 1956 og 1984 boede henholdsvis 9%, 22%, 52% af befolkningen.

Mongoliets administrative division indtil 1992 var delt i følgende: 18 *aimak*'er (provincer), som var inddelt i 322 *somon*'er (kommuner). Landbrugskollektiverne var inddelt i et antal af brigader, *suur*'er og individuelle hyrdefamilier. I henhold til gennemførelsen af administrative reformer, og efter kollektivernes nedlæggelse, i 1992 blev bag administrationen genetableret, som afløser af brigader. I 1959 har regeringen gen-

nemført en omfattende administrativ reorganisering for at støtte og udvikle den kollektive produktion. Der blev etableret nye kollektivcentre (*negdel*) og mange af dem blev etableret i de allerede eksisterende *somon* centre.

Nomadernes går - ifølge mongol-forskeren, japaneren M. Onuki "Nomadismens nutidige samfundsstruktur", (Osaka 1990) - henimod en udvikling, hvor fastere bosættelser bliver en realitet i fremtiden på grund af etableringen af nye arbejdsfunktioner og specialiseringer i kollektiverne. Så længe der ikke sker en energirevolution blandt nomaderne, som får mulighed for at anvende billige energikilder, som for eksempel sol energi, er faste bosættelser ikke realistisk.

Tendenserne for nomadernes overgang til faste bosættelser var under den socialistiske udvikling betragtet som resultat af socialismens objektive udviklingslov.

Debatten får en nye omdrejning efter 1990. Nu snakkes der ikke meget om overgang til faste bosættelser, men om styrkelse af nomadeerhvervet og om styrkelse af traditionerne. Især blandt de yngre intellektuelle kræfter er der en udbredt opfattelse af, at nomadisme er den mest simple og den mest velegnede livsform i Mongoliet. Mens mange ældre intellektuelle har det lidt svært ved at se noget så romantisk ved denne livsform, især når de selv har oplevet denne livsform i deres barndom og i yngre dage som noget af de vanskeligste og tilbagesående måde at overleve på.

Det ser ud til nomadismen fortsætter stadig den dag idag. Det er interessant at opleve hvilken udviklingsretning vil nomadeerhvervet gå henimod. Ligesom situationen blandt Basseri nomader i Iran i 1950'erne, beskrevet af nord-

manden Frederik Barth, vil måske de nyrige nomader begynde at købe jord og bliver fastboende, de fattige bliver landless peasantries og de, der står midt imellem kommer til at leve - som de "pure nomads" [fattige og/eller ægte nomader] - af subsistenceøkonomi?

Den kollektive organisering under socialismen

Kollektivernes hovedfunktion var at koordinere og styre opgaverne i hele kollektivet. Funktionerne var mange: for eksempel energiforsyning, vedligeholdelse af brønde, transportforsyning til nomadefamilierne ved flytning, sygdom, etablering af fritids- og andre faciliteter for nomaderne, foderproduktion for dyrene, vareforsyning, indgåelse af kontrakter med staten om salg og levering af landbrugsprodukter, med mere.

Kollektiverne, *negdel*, hvor nomadefamilierne tilhørte havde følgende struktur: Den øverste myndighed var kollektivet. Kollektivet inddelte sig i et antal af arbejdsbrigader, bestående af ca. 50 familier hver. Brigaderne inddelte sig så videre i et antal af *suur*, bestående af ca. 1-3 familier hver. Hver *suur* havde sin specialisering fordelt efter dyreart, -køn, -alder i modsætning til den traditionelle *hot-ail* organisering (*hot-ail* betyder noget i stil med nabofamilier). Det består normalt af 2-5 familier. I bestemte perioder krævede det samarbejde omkring fødsel af dyr, brunsning, levering af dyrene til store byer, fremstilling af filt, med mere. Opgaverne i kollektivet var først og fremmest koncentreret omkring husdyrdriften. Men der fandtes også brigade(r), der udelukkende beskæftigede sig med foderproduktion for kollektivets dyr, dyrkning af grøntsager, med mere

og brigader(ne) ejede landbrugsmaskiner og andet, der var nødvendige for produktionen.

Specialisering var et nøgleord under den kollektive organisering. Hyrderne hed ikke blot hyrder, men i stedet fik de nye betegnelser som hesteavler, fåreavler, og så videre i modsætning til tidligere, hvor en hyrde var en hyrde, som havde noget at gøre med samtlige funktioner indenfor hysdyrdriften. Det siges også, at denne stærke specialisering indenfor husdyrdriften forstærkede tendensen til yderligere nedslidning af de skrøbelige pasningsarealer.

Nomadernes privatejede dyr udgjorde ca. 1/3 del af den samlede indkomst, og nomadernes samlede indkomst var relativt lavere end indkomsten af industriarbejdere ansat i store byer. Det vil sige en del af indkomsten skulle nomaderne selv producere i modsætning til de lavest lønnede i store byer.

Udviklingsproblemer

Med nedlæggelse af kollektiverne fungerer ikke mange af de mest nødvendige funktioner, der blev varetaget af kollektiverne og staten. Familiebaserede hot-ail organisationen er ved at blive etableret overalt blandt nomaderne, som den mest hensigtsmæssige organiseringsform i en overgangstid, hvor social sammenhold og støtte er en nødvendig faktor for overlevelse.

Der er begyndende interesse blandt nomadefamilierne at indgå forskellige former for arbejdsfællesskaber, der kan lette deres daglige arbejdsfunktioner. Der debatteres om muligheden for etablering af kooperativer på andels basis. Ifølge formanden for de private hyrders organisation, der besøgte Danmark i marts 1994, er der etableret i få aimaks sådanne arbejds-

fællesskaber, der kan minde om initiativerne i 30-erne. Selvom de fleste nomader kan se mange fordele i sådanne fællesskaber, er der mange der identificerer disse med de tidligere kollektiver.

Til trods for, at nomaderne måtte vinke farvel til alle offentlige ydelser i form af løn, feriepenge, transport bistand, gratis veterinær og medicinsk service, ekstra hjælp og bistand i arbejdskrævende perioder, udtrykker de fleste af de nomadefamilier, som jeg fik mulighed for at besøge en positiv holdning til udviklingen.

De senere års udvikling i nomadeerhvervet er snarere et samfundsøkonomisk problem end for den enkelte nomadefamilie. Naturligvis er der mange ting nomadefamilierne savner fra kollektivtiden. Livet er blevet meget vanskeligere på mange måder. Men nomadefamilierne har fået større frihedsgrad til at forvalte deres eget liv og økonomi, bortset fra perioder, hvor naturkatastrofer eller lign. kan være et af de største fjender for erhvervet.

Under de kaotiske overgangsforhold er den traditionelle nomadetilværelse nærmest attraktiv i sammenligning med situationen for befolkningen i byerne, som er hård ramt af den faldende levestandard og stigende priser på fødevarer.

Men der observeres allerede en tendens til større ulighed blandt nomadefamilierne. Nomadefamilierne er indbyrdes anderledes stillet i forhold til adgang til markedet. Familier, der bor i nærheden af store byer, for eksempel Ulaanbaatar har bedre muligheder for at afsætte deres produkter, mens de fleste familier, der lever isoleret og har ressourcemæssige problemer har ikke mulighed for at hverken afsætte produkterne eller skaf-

fe de mest nødvendige varer til dagligdagen.

Det ineffektive marked forstærker yderligere tendenser for voksende import af landbrugsvarer fra udlandet. For eksempel smør og spiseolie importeres idag fra USA.

Disse eksempler bekræfter nødvendigheden af skabelsen af en række strategiske løsninger for erhvervets videre eksistens. Nomadismen uanset om dens produktionsmetoder ineffektive eller ej, har det været et vigtigt kulturel og økonomisk element for den mongolske udvikling.

Udviklingen rummer således mange udfordringer både for samfundet og for den enkelte nomadefamilie, der lever på steppen. Løsningerne er mange og komplekse. De rummer både økonomiske, sociale og kulturelle aspekter. Et vigtigt spørgsmål er i den forbindelse, hvordan nomadeerhvervets særlige forudsætninger tilgodeses i etableringen af nye institutionelle netværk omkring nomadeerhvervet. ☺

Bulgan Njama

På besøg hos fem·dyr·folket

Af Bulgan Njama & Gudrun Lefmann

Indledning

Midt ude i den mongolske græsteppe høres sang. I det fjerne ses konturen af en skikkelse, der bevæger sig gennem landskabet. Det er en rytter, der er på vej ud over steppen. Han synger for sin hest. Mongoler elsker at synge. Man hører dem tit synge af fuld hals, mens de rider ud over steppen. Naturen er vidunderlig og inspirerende. De fleste mongolske sange handler om heste eller om kærlighed. Hestesangene har glade melodier i galoptakt. Det gør dem nemme at genkende, selv om man ikke forstår sproget.

Vi er på besøg hos fem-dyr-folket. Sådan kaldes mongolerne, fordi de traditionelt "kun" har fem slags husdyr, nemlig heste, kvæg, får, geder og kameler. Man har prøvet at opdrætte svin og høns, men de trives dårligt eller slet ikke i det barske klima. Det gør de "oprindelige" husdyr til gengæld. De er blevet tilvænnet gennem flere hundrede år. I naturen overlever kun de stærkeste, og de oprindelige husdyr i Mongoliet er nogle virkelig stærke individer.

Dyr skal gå frit omkring

Mongolerne har 26 mio. husdyr, som forsyner dem med kød, mælk, uld og skind. Hesten rangerer højest af alle dyr, og der er godt 3 mio. af dem. Kvægbestanden udgør ligeledes 3 mio., antallet af får er 14,3 mio., geder 5 mio. og kameler 0,6 mio. Fælles for dyrene er, at de går frit omkring i store flokke. De går ude det meste af året, men i den ekstreme vinterkulde sættes de i nattetimerne ofte på "vinterstald", dvs. bag læhegn, hvor de kan søge ly for kulde, blæst og sne, og hvor de også er sikret mod rovdyr.

Mongoler, der besøger Danmark, kan ikke forstå, at vi sætter vore dyr ind i små huse (stalde), og de er fortorne over, at vi ovenikøbet stiller vores heste i små æsker (bokse, spiltøve). Dyr skal gå frit omkring,

meher de. Denne sympatiske tanke beror på ældgamle traditioner, der har rødder i den oprindelige mongolske tro. Den siger, at man ikke må gøre naturen fortræd. Det gælder planter og dyr, jord og vand. Senere fulgte den tibetanske bud-

Mongoler elsker deres dyr. Hesten er deres et og alt, og det hører med til god takt og tone, at indlede en samtale ved at spørge til deres heste. Her viser nomaden til et par føl fra sin baggrund, ses de hvide pletter, der på mongolsk kaldes er. (Foto Gudrun Lefmann).

dhisme (lamaismen). Også denne har budskaber, der relaterer sig til naturen, til dyrene og til menneskene. Der er således dybe rødder i den traditionelle tankegang om at respektere naturen.

Mongoliet - et spændende land

Mongoliet er et spændende land. Det ligger i Centralasien, nærmest klemte mellem Rusland og Kina. Det er et stort land, over 35 gange større end Danmark. Befolkningen er på godt 2 mio. En fjerdedel af dem lever som nomader.

Klimaet, tempereret fastlandsklima, har store temperatursvingninger, fra +25 C. om sommeren til vintertemperaturer på helt ned til -20 C. i gennemsnit. Det er dog ikke usædvanligt, at temperaturen kan svinge mellem +40 C. om sommeren og -50 C. om vinteren. Det siger selv, at en nomade må være forberedt på uforudset vejrforhold i løbet af de fire årstider. Vinteren er den længste; den varer fra oktober/november til april måned. Forår, sommer og efterår er kort, men på én gang både

vidunderlig og hektisk. Alt skal ske i løbet af få måneder - indtil det igen bliver vinter.

Siden 1920'erne og indtil for fem år siden tilhørte landet den socialistiske blok. I den tid skete der en del omvæltninger af forskellig art. Fx. blev nomaderne i 50'erne introduceret til kooperativerne. Det betød, at de fleste mistede ejendomsretten over deres egne husdyr, og det endte med, at de blev lønarbejdere i kooperativerne. Systemet satsede på uddannelse af børn og unge. Skolegang blev obligatorisk forstøet

på den måde, at børnene blev sendt på kommunal kostskole og kun var hjemme hos forældrene i skoleferien. Mange unge læste videre på en højere læreanstalt i selve Mongoliet eller i et andet østblokland. Uddannelsesniveaulet var altså ret højt, og derfor møder man i dag særdeles veluddannede nomader ude på steppen, mange af dem har fx. en flerårig uddannelse som zootekniker. Og uddannelsen har heldigvis ikke ødelagt mongolernes forståelse for naturens tarv.

Da Mongoliet i 1989 løsrev sig fra socialistblokken skete atter store omvæltninger i landet. Kooperativerne blev nedlagt og husdyrene privatiseret. I dag ejer nomaderne igen deres egne dyr. Men ændringerne går ikke sporløst hen over befolkningen. Der er voksende socioøkonomiske problemer overalt i landet, og der er stor arbejdsløshed i byområderne. Infrastrukturen lader meget tilbage at ønske. Det er vanskeligt at få forsyninger som fx mælk og kød ind til tættere befolkede områder.

Nomadeliv

Livet som nomade kan være ensomt. Familierne lever meget spredt i det kæmpestore land. Mange af dem er som sagt veluddannede, men de har valgt at leve som nomader i stedet for at bruge uddannelsen i byerne. Og mon ikke den frie nomadetilværelse på steppen er at foretrække frem for et liv i arbejdsløshed i byen.

Man skal overkomme mange problemer, hvis man vælger at leve som nomade. Nomader flytter op mod 10 gange om året; de er afhængige af græsgange til deres dyr. Når man er tvunget til at flytte så ofte, er det nødvendigt kun at have ting, der er nemme at flytte med. Derfor bor nomader i ger; et rundtelt af filt, som er en meget praktisk og velegnet boligform. Den kan samles og opstilles i løbet af en time. Hele familien bor i samme ger, der på én gang både er køkken, dagligstue, soveværelse, mejeri og sadelrum.

For at klare dagligdagen hjælpes hele familien ad. Selv mindre børn har lettere pligter. Alle i familien kender deres husdyr så godt, at de kan skelne dem fra naboens, hvis to eller flere flokke blandes sammen på fælles græsning. De ved også, hvor gamle de enkelte dyr er. Og de

holder meget af at fortælle om deres dyr og prise deres egenskaber.

Fårekød udgør den væsentligste del af mongolernes dagligkost. Antallet af får er stort. Derfor sker det sjældent, at mongoler dør af sult, selv om fattigdommen er voksende. Går en større del af en husdyrflok derimod til på grund af naturkatastrofe som fx voldsomt snefald på den tid af året, hvor dyrefødslerne sætter ind, eller der kommer oversvøm-

melse som følge af voldsom og vedvarende regn, eller de angribes af ulve, betyder det også katastrofe for de mennesker, der er afhængige af dem. Et af de få dyr, nomaderne frygter, er ulven. Og det med rette. En nomadefamilie kan miste 50-100 får i løbet af en nat efter et ulveangreb. Ulvene angriber som regel i flok og kan forårsage et sandt blodbad i en sårbar dyreflok.

Respekt for naturen

Mongoler har ikke tradition for at dyrke jorden eller endsige grave i den. Dette hænger først og frem-

Kamelen er et vigtigt husdyr, især i den sydlige, tørre del af landet (Gobi-området), hvor den især bruges som lastdyr. Kameluld (kashmir) har en fremtid for sig som eksportartikel. Her slapper et par af fri for pligter. (Foto Gudrun Lefmann).

mest sammen med den traditionelle tankegang eller tro og den traditionelle nomadelivsform, der er tilpasset betingelserne for at overleve som nomade, og som kræver stor respekt for naturen. Nomaderne ved, at græsningsarealerne kan være skrøbelige på grund af det tørre klima og den korte sommerperiode. De ved, at jorden må behandles med varsomhed, hvis den fortsat skal kunne brødføde deres husdyrflokk. Grunden til, at nomader

Nomadefamilien hjælpes ad med at klare dagen og vejen. Selv mindre børn har pligter. De passer tit de sprælske dyrebørn. 7-årige Bat driver her nogle yakoksekalve. Han har sin egen hest. De to er uadskillelige, og sammen udgør de et godt team. Hest og rytter ved, hvad det drejer sig om. Det gør de andre dyr også, og de får det hele til at se så legende let ud. (Foto Gudrun Lefmann).

flytter fra et område til et andet er, at det afgræssede område skal hvile, mens dyrene græsser et andet sted.

Mongoler går helst i lange ridestøvler. Det er mest praktisk. I gamle dage havde støvlerne opadbøjede tåsnuder (bruges stadig, men overvejende til festlige lejligheder). Har man de traditionelle støvler på, kan man røre jorden med tåspidsen, og af samme grund kan man heller ikke ødelægge græs, blomster og hvad der måtte bevæge sig på jorden. Det ville man gøre, hvis man satte hele fodsålen fra hæl til tå i jorden. Endnu en fin måde at vise naturen sin respekt!

Livsbedingungen på den mongolske steppe er ekstreme. Men troen på naturen har hjulpet, så i dag er Mongoliet et af de få rene områder i verden. Det skyldes ikke mindst mongolernes kærlighed til og respekt for naturen. Nomader er naturelskere. De elsker det frie liv på steppen. Et liv, hvor de kan være i pagt med deres husdyr og med naturen. Indfører man moderne landbrug, vil det ikke alene bringe mongolerne i konflikt med naturen, det vil også fjerne klodens sidste rene område, hvor mennesker, husdyr og natur synes at være i harmoni med hinanden.

Bulgan Njama er cand.scient.soc. (sociolog), født og opvokset i Mongoliet. Gudrun Lefmann er uddannet laboratorietekniker i biologi, teknonom og merkonom, formand for Dansk Ride Forbunds Børne- og Ungdomsudvalg. De er begge medlem af Dansk Mongolsk Selskabs bestyrelse. Sommeren 1994 besøgte de den centrale del af Mongoliet for at studere heste- og nomadeliv, økonomisk støttet af Dronning Margrethe og Prins Henriks Fond, Dansk Ride Forbund, Dansk Forfatterforening, Dyreværnsforeningen Svalens Fond samt private midler.

Baggrunden for filmen "Urga"

På lærredet ser man den mongolske steppes bløde, bølgende vidder. Kameraet panorerer henover den farverige vildmark og lander på en bugtende flod og et ensomt beliggende, ægte nomadetelt. En rytter med en *urga* i stilling er ved at ride i fuld galop ind i hesteflokken og kaste løkken om halsen på en vild plag. En *urga* er et langt skaft med en læderløkke i enden, der bruges til at fange heste og kreaturer (på dansk også kaldet en stanglasso). Får græsser på bakken. Køer lunter ned til vandet. Livet leves i et afslappet tempo, en ung kvinde er beskæftiget ved arnen, børn boltrer sig ved siden af teltet og leger med et lam, mens deres gamle bedstemor sidder sammenkrøben på græsset under den varme sol og fingerer ved perlerne på sin bedekrans.

Denne film er en bittersød historie med et skær af humor om et ungt nomadepar, som uden entusiasme og derfor ineffektivt prøver at være loyldige borgere i en stat, hvis officielle politik det er at mindske fødselstallet. Kort sagt handler det om kærlighed - og en hel del mere.

I slutscenen er steppen, hvor nomadernes telt engang stod, nu et grimt månelandskab, koparret, hullet og gennemskåret af grøfter. En gigantisk skorsten pulser op i himlen og udspyr tyk sort røg. Ingen nok så veludviklet fantasi kan få dig til at se børnene lege med bold op ad den grimme baggrund eller se dem lege med lammet eller se flokken af halvvilde heste, der stille og roligt bevæger sig ned til floden. Rytteren med sin *urga* er væk, forsvundet i glemsel.

Filmen "Urga", der er instrueret af Nikita Mikhalkov og optaget i Kinas selvstyrende område, Indre Mongoli, har det påtrængende

budskab, at den mongolske kulturs ånd, den særlige nomadiske livsform, er i tilbagegang. Bagved ligger der den indgroede forestilling, at den traditionelle livsform er en håbløs anakronisme, der står i vejen for det almindelige, moderne liv.

Ideen om den tidløse værdi af en sådan "antikveret" livsform er så godt indbygget i filmens formsprog, at en tvivl sniger sig ind i sindet: Har mongolerne i virkeligheden ført en normal tilværelse ved at tilpasse sig de skiftende tider? Når alt kommer til alt, hvorfor skulle de ikke gøre det? Man bør se bag om de stereotype opfattelser af de mongolske nomaders civilisation og sætte landets historie i et sandere perspektiv.

Stereotyp nr. 1 er den, at mongolerne løftede sig selv ud af mørket som nation ved at skabe et af verdens største imperier, der skræmte både nærliggende og fjerne lande. Alligevel blev de efter dette stående i historiens vejkant, stort set på grund af deres selvpålagte isolation fra resten af verden, en tilstand der forblev uændret i mange århundreder.

Den temmeligt populære teori klynger sig til forestillingen om et ideelt, men aldrig opnået mønster i mongolernes udvikling i denne periode af historien. Ofte foregøgl denne indstilling en hypotetisk kort overgang til et stationært livsmønster og en dyrkningskultur i stedet for kvægopdræt, en overgang der antages at kunne finde sted i løbet af få generationer. Man overser dermed helt klart den realitet, at nomadetilværelsen er tusinder af år gammel, mens mongolernes historie i sin helhed kun er som et glimt i sammenligning.

Dette livsmønster ville ikke pr. evolution kunne forsvinde af sig

selv, men ville kun kunne forsvinde efter nabolandenes erobring af græslandet og Mongoliet som sådan og den derefter følgende totale assimilation af de indfødte mongoler. Det er aldrig sket, hvilket er et tilstrækkeligt bevis på levedygtigheden af den mongolske faktor i verdenshistorien. Ellers er det vanskeligt at forstå, hvordan den i antal lille nation har kunnet beholde de rige og enorme landområder, som senere ville have kunnet brødføde utallige millioner af landmænd fra nabolandet Kina eller - senere - Rusland.

Det mongolske imperium gav næring til et særligt politisk klima i og omkring landet. Siden da har mongolerne, som mange andre folkeslag over hele verden, gennemgået perioder med samling og deling, etniske forskelle og politisk splittelse. Gennem århundreders ebbe og flod har Indre Mongoli og Xinjiang været inkorporeret i Kina. Burjatien blev en del af Rusland og kalmykkerne slog sig ned i landområder inden for det russiske imperium. For Ydre Mongolis vedkommende er kontinuiteten aldrig blevet afbrudt siden den første mongolske stat. Mongolerne kan meget vel have ført sig selv bag lyset ved at anerkende den manchuriske kejsers rettigheder som vogter af Chinggis Khans jaspis-segl og den sande efterfølger til hans sag. Trods alt var Ydre Mongoli langt den mest privilegerede del af Qing-dynastiets imperium, hvor det var i stand til at opretholde sin egen økonomi og århundredgamle nationale traditioner.

Med andre ord var mongolerne under hele det manchuriske åg i stand til at opnå lige så meget under de fremmede herskere som det ville have været muligt under

mongolsk overhøjhed. Endvidere havde mongolerne og manchurerne fælles etniske rødder, som betød nært beslægtede livsformer, økonomiske sædvaner, ægteskabsbånd mellem deres ledere og en fælles religion. Endelig blev manchurerne fuldstændigt assimilerede med de kinesiske folkeslag, men Qingdynastiets kejsere fortsatte deres politik med at bevare den særlige etniske kultur i Ydre Mongoli, et land der så sandelig ikke følte sig isoleret fra resten af verdenen.

En anden vedholdende stereotyp er den, at mongolernes kulturelle og økonomiske liv har været for nedadgående gennem de sidste par århundreder.

I virkeligheden har der aldrig været tilbagegang i mongolernes sociale fremskridt. Den første impuls til at udvikle produktivkræfter i det hjørne af verdenen, hvor mongoler endeligt slog sig ned, begyndte - med en senere tids udtryk - som en nedrustnings- og omstillingsproces af et enormt omfang. Den gradvise opgivelse af militærlejrens sociale organisering arvede mongolerne fra de centralasiatiske før-mongolske stammer, der foretrak en civil magtstruktur. Det medførte en opsplitning af deres husholdninger og en opdeling af husdyrflokkene, nomadernes vigtigste ejendom. Som et resultat heraf blev kvægopdræt langt mere intensiveret. Denne proces bredte sig til alle de vigtigste områder af det sociale liv, indbefattet hele det økonomiske område, klassestrukturen og det politiske samfundssystem, kulturen og videnskaben. De frygtindgydende krigere fra gamle dage begyndte at udvikle deres færdigheder inden for husdyrbrug, byggede klostre, som lagde frøene til fremtidens byer og blev hjemsted for en talrig klasse af lærde lamaer. I 1918 talte lamaerne i Khalkha omkring halvdelen af den

mandlige befolkning. Lamaerne havde en række forskellige funktioner i samfundslivet, ikke mindst udgjorde de en demografisk 'sikkerhedsventil' på grund af munkenes cølibat. Det vidner om en produktion, der var tilstrækkelig effektiv til at gøre dette muligt. Et bemærkelsesværdigt harmonisk forhold mellem menneske og natur blev næret af nomadernes utrættelige arbejde, deres erfaring og temmelig omfattende praktiske viden. Alt taget i betragtning - ikke mindst nomadernes eksistensgrundlag - medførte dette en vis form for 'klædning' (fx fandtes der i hundredvis af udtryk med relation til kvægopdræt i en arats daglige ordforråd).

Alligevel har den mongolske historie ikke været uden skyggesider. Til tider var der nedgang i økonomien og kulturen, og hele nationen har endda levet under truslen om at forsvinde ud af historien. Årsagen til dette var ikke en blindgyde i landets udvikling. Det skyldtes snarere, at nationen nu og da blev bragt til afgrundens rand af historiske kriser. Uanset alle storme og lidelser har Mongoliet bevaret sin genetiske egenart og enestående kultur, og livsformen overlevede alle krige og revolutionære omvæltninger.

Mongolernes århundredgamle økonomiske handlemåder, der på fænomenal måde er tilpasset naturens krav, er ikke noget dårligt udgangspunkt i dagens miljøbevidsthed og ønske om en økologisk ren produktion. Nomadernes livsform, fuldt levedygtig som den er, kommer ikke i konflikt med miljøet i naturen, som den så at sige er et barn af. Vi kan derfor med rette - selv om det måske kan lyde paradoksalt - kalde de rene floder og søer, steppen, skovene og bjergene, ufordærvet af forurening, for den mongolske civilisations men-

neskeskabte monumenter, der er lige så imponerende som de værker de mest avancerede civilisationer præsterer.

I slutningen af "Urga" beretter fortælleren om en ung mongol, fremtidens mand som har glemt nomadernes måde at gøre tingene på, glemt teltene på steppen. Han rider på en anden slags hest - en kraftig Honda. Familieplanlægning er blevet et spørgsmål om et personligt valg. For sit eget vedkommende er han parat til at leve et problemløst liv uden byrden af en stor familie, han ønsker at rejse og se verdenen.

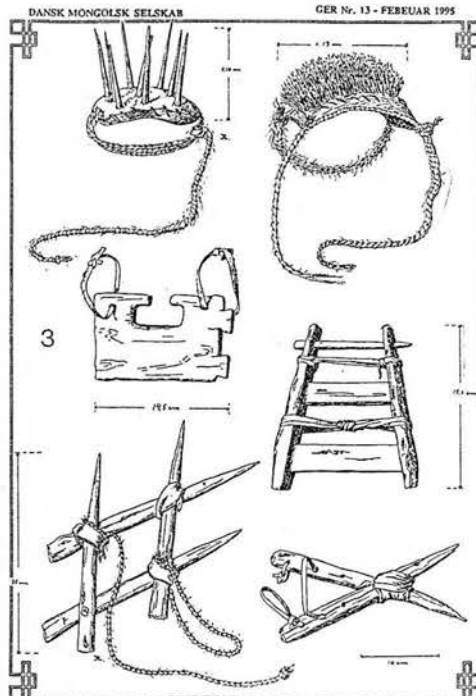
Selvfølgelig vil det ikke vare længe før den moderne civilisations hurlumhej når frem til steppen. Satellitkommunikation, fjernsyn, computere, Honda-biler. Det hele. Og sådan bør det være når alt kommer til alt. Og må det så alligevel blive et supplement til og ikke enden på den sande mongolske livsform, der er uadskillelig forbundet med den uendelige steppe. Må rytteren med sin urga hvilende hen over sadelen for evigt følge sin halvville hjord. ☺

A. Zhelezniakov

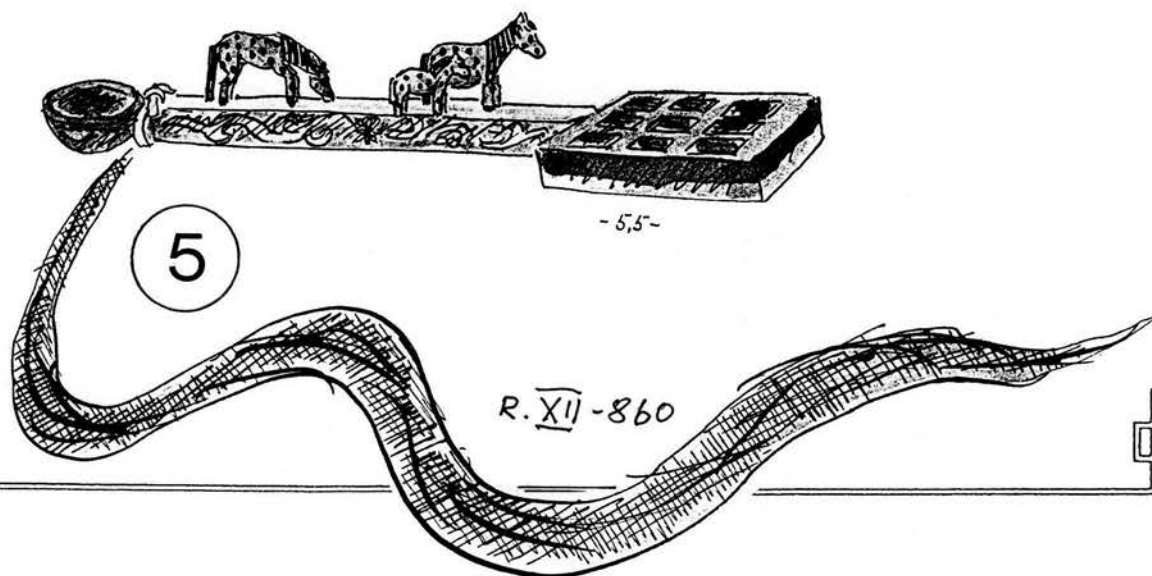
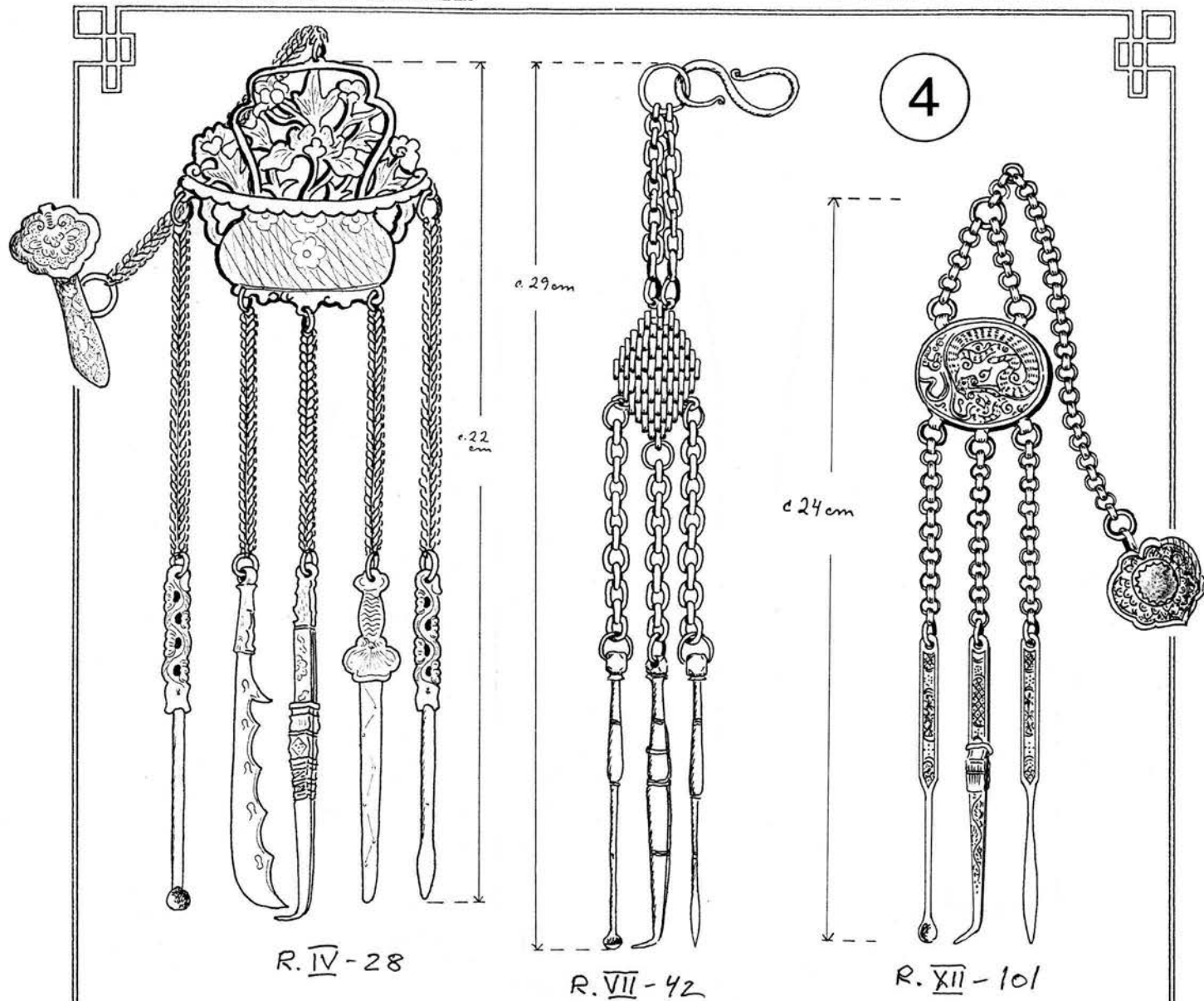
Oversat fra engelsk af Jan Koed.

Kender du mongolske genstande?
en spærgeler

R.VII-41

Dansk Mongolsk Selskabs Generalforsamling 18. marts 1995

Dagsorden:

- 1) valg af dirigent
- 2) formandens beretning
- 3) kasserens fremlægger
det reviderede regnskab
- 4) fastsættelse af kontingent
- 5) valg af bestyrelsesmedlemmer
- 6) valg af suppleanter
- 7) valg af revisor
- 8) indkomne forslag
- 9) eventuelt

Tilstede: 35 medlemmer.

(1) valg af dirigent: Anita Garbers (AG) blev valgt som dirigent og kunne konstatere, at generalforsamlingen var indkaldt i overensstemmelse med vedtægterne.

(2) formandens beretning: Formand Rolf Gilberg berettede om selskabets aktiviteter i det forløbne år 1994, således som det blev beskrevet i nr. 13 af medlemsbladet Ger.

Det kan tilføjes, at selskabets bestyrelse har afholdt et møde med den mongolske delegation, der deltog Det sociale Topmøde i København i marts 95. Delegationen var ledet af Den mongolske Statsminister Jasrai, og der var ca. 16 deltagere fra Mongoliet. Mødet mellem selskabets bestyrelse og den mongolske delegation blev afholdt på Nationalmuseet, hvor delegationen havde mulighed for at se mongoludstillingen. Efter omvisningen blev der udvekslet forskellige synspunkter om, hvorledes kan vi hver især bidrage for at udvikle relationerne mellem Danmark og Mongoliet. Selskabets bestyrelse ønskede at afholde en mongolsk film-uge på Nationalmuseet inden ophøret af mongolud-

stillingen. Et passende tidspunkt for en sådan film-uge kunne være november 1995. Delegationen var varm på ideen og lovede at kontakte de relevante myndigheder, således at vores ønsker kan gå i opfyldelse.

Formanden takkede medlemmerne for tilsendte avisudklip og andre informationer om Mongoliet. Disse materialer er opbevaret i Etnografisk Samlings bibliotek i Nationalmuseet.

Der blev ligeledes informeret om selskabets planlagte, fremtidige aktiviteter. Disse er ligeledes nævnt i Ger nr. 13.

Der blev udgivet 3 numre af Ger (10, 11, 12) i det forløbne år. Der er sket en lille teknisk ændring i Ger 13, idet teksterne nu er skrevet i 3 spalter i stedet for 2 på grund af det indkomne forslag fra et af medlemmerne, som mente, at det så pænere ud.

(3) kasserens fremlægger det reviderede regnskab: Kasserens Leif Petersen gennemgik det reviderede regnskab. Dette er også beskrevet i Ger nr. 13. Selskabets indtægter på 12.500 kr. stammer udelukkende fra medlemskontingenter. Der kom i den forbindelse en diskussion om, hvordan kan selskabet anvende disse indtægter.

Der kom forskellige forslag til pengenes anvendelsesmuligheder:

Selskabet kunne for eksempel bruge lidt på de mongolske gæster, der ikke har særlig mange penge på lommen.

I forbindelse med Henning Haslund-Christensens 100 års jubilæum 31. august 1996 bliver der også nogle udgifter. Filmugen, hvis det bliver til noget, kan også have sine omkostninger.

Derudover vil der være behov for reserver, hvis medlemsbladet bliver dyrere at fremstille.

På baggrund af denne diskussion kom generalforsamlingen til den konklusion, at der vil opstå behov for midler i forbindelse med forskellige arrangementer og selskabet er velvilligt indstillet på at anvende midlerne til et godt formål.

(4) fastsættelse af kontingent: Det blev vedtaget, at kontingentet for 1995 forbliver på kr. 100. For de nordiske medlemmer er kontingentet ligeledes 100 kr, og for de øvrige medlemmer, der bor udenfor Norden vil kontingentet være 150 kr.

(5) valg af bestyrelsesmedlemmer: Bulgan Njama, Leif Petersen og Klaus Ferdinand var til valg. Bestyrelsen foreslog genvalg, hvilket de blev.

(6) valg af suppleanter: Ligeledes genvalgtes suppleanterne Gudrun Lefmann og Bent Gynther.

(7) valg af revisor: Endelig genvalgtes Finn Munch-Petersen som revisor.

(8) indkomne forslag: Ingen forslag var tilsendt bestyrelsen.

(9) eventuelt: Karl Emil Roll opfordrede selskabet til aktivt at gå ind i støtte til de mange hjemløse børn i Mongoliet gennem en international børneorganisation - SOS-børneby, hvis hovedkontor ligger i Østrig. Såfremt Mongoliet ønsker en oprettelse af et sådant SOS-børneby, mente KER, at selskabet bør støtte dette. Det koster

100 kr. om måneden at støtte et barn.

Bulgan Njama støttede også denne ide, idet der var et meget stort behov idag i Mongoliet for at give børnene en bedre tilværelse. Der er ca. 80.000 børn, der ikke mere går i skole, og deriblandt er der mange børn, der er hjemløse. De bor tilfældige steder i byerne - i opgange, tog og lignende. Disse børn har brug for særlig opmærksomhed.

Anita Garbers vil også støtte ideen. Dette forslag kom også under selskabets forrige generalforsamling, uden at der kom noget ud af det. Hun mente, at det nu var på tide at gøre noget ved denne ide.

Efter en længere diskussion konkluderede de fremmødte, at der var stor opbakning til ideen og at SOS-børneby var den rigtige organisation at komme i kontakt med. Karl Emil Roll er villig til at kontakte SOS-børneby for at undersøge mulighederne for iværksættelsen af en sådan aktivitet i Mongoliet.

Rolf Gilberg foreslog at kontakte de andre mongol selskaber rundt omkring i verden for at opfordre dem til at støtte ideen og være med i realiseringen af hjælpen gennem SOS-børneby.

Selskabet vil arbejde videre med ideen. Det skal også overvejes, hvordan vi kan skaffe penge til hjælpeprogrammet.

I forlængelse af selskabets generalforsamling præsenterede Mongoliets nye generalkonsul Anders Jungersen sig. Hans opgaver er først og fremmest, foruden at repræsentere Mongoliet i Danmark, at skabe forretningsmæssige kontakter mellem Mongoliet og Danmark. Desuden vil der være andre opgaver, som han bliver ansvarlig for. Som han selv nævnte, skal han også tage sig af den "en-

somme sømand, der havnede galt i Danmark." Han skal af og til udstede visum til folk, der rejser til Mongoliet. Hans fritidsinteresser er iøvrigt heste, og Anders er formand for Dansk Rideforbund, der har ca. 70.000 medlemmer.

Han afsluttede præsentationen ved at fortælle om den virksomhed, som han er direktør for og ved at fortælle om sit karriereforløb indtil nu.

Efter en kort pause viste Gudrun Lefmann sine billeder, som hun tog på sin første rejse i Mongoliet, som hun foretog sammen med Bulgan Njama. Deres mål med rejsen var at undersøge nomadernes måde at håndtere hestene på og hvordan nomadefamilierne lever på stepperne. Der var mange spændende billeder, fulgt af Gudruns humorfyldte beretning over sine første oplevelser i Mongoliet.

Generalforsamlingen afsluttede med en hyggelig fest, som fejrede både det mongolske nytår og selskabets 5 års jubilæum. Maden og vinen var udsøgt, ligesom der var en god feststemning blandt de festglade. Søren Haslund-Christensen holdt en spændende festtale og ønskede mange gode år fremover for selskabet. Der var mange, der hjalp til festarrangementet. Selskabet takker de mange, der på forskellig måde bidrog til en vellykket dag. ©

Bulgan Njama

Fortsat fra side 15:

hurtige hest i flokken og giv den passende løbstræning. Men det er en kunst, som har været mestret af mongoler gennem århundreder. Ryet om dygtige trænere, hvis heste altid kommer først i mål, når vidt omkring.

Der er to ting som skiller mongolsk hestevæddeløb fra hestevæddeløb i andre lande; det er distancen og jockeyernes alder. Mongolerne er ikke særlig interesserede i sprinterheste, men i de energiske og udholdende. Derfor går løbene over distancer fra 15 km til 35 km, afhængig af hestens alder. Selv om der er tilfælde, hvor tusinde heste deltager i løb for 4-5 årige, er det mere almindeligt at se hundrede heste i et løb. Jockeyerne er børn i alderen fra seks til tretten år. Både drenge og piger kan deltage. De er som regel børn af trænere.

Hestevæddeløb i Mongoliet går tilbage til det 4. eller 5. årtusinde, men træningsmetoderne er blevet udviklet gennem årene. Væddeløbshistorier er højt værdsat af mongolerne og fortælles fra slægtled til slægtled. Intet under, at de fleste mongolske sange handler om hurtige heste.

Gennem Naadam-legene kåres den stærkeste, den mest præcise og den hurtigste. ©

af Lhagvasuren Nomin
journalist ved Mongol Messenger

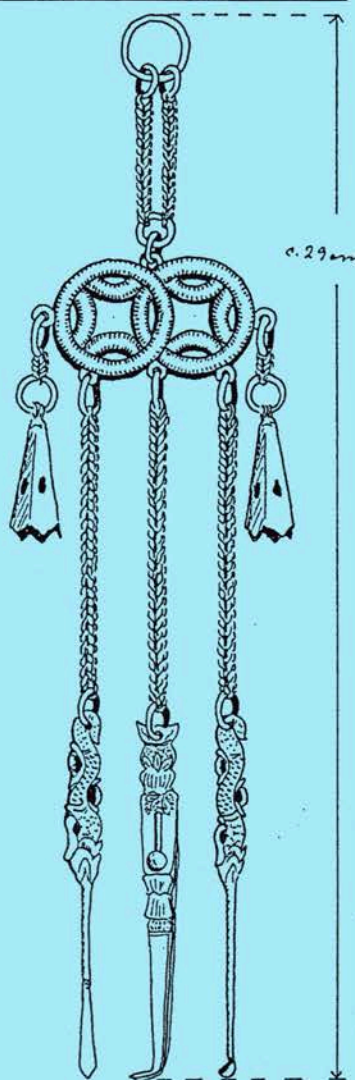
[Kilde: The Mongol Messenger
14. juli 1994].

Oversat af Gudrun Lefmann.

Indhold

Forsiden se forklaring side 13.	1	Kender du mongolske genstande?	26
Dansk Mongolsk Selskab	2	Dansk Mongolsk Selskabs Generalforsamling	30
Mongolske notater	2	Bagsiden	32
Ann F. Benwell: Venskabsby efterlyses	3		
Henning Haslund-Christensen: Drømmen om en bedre verden (Nr 9): Et Menneske i Ulveham.	4		
Elsebeth Andersen: Årets gang i Mongoliet	7		
Mendsaikhan Zeveg: Den traditionelle medicinske behandling	8		
Affred Schönebeck: Lamavældet i Centralasien Del 2	10		
Lhagvasuren Nomin: Naadam i Mongoliet	15		
Ann Fenger Benwell: Livet i Gobi går sin gang	16		
Bulgan Njama: Nomadismens overlevelse i Mongoliet	20		
Bulgan Njama og Gudrun Lefmann: På besøg hos fem-dyr-folket	24		
A. Zhelezniakov: Baggrunden for filmen "Urga"	28		

R. VII - 43

ISSN Nr: 0905-9504

Hvorfor koens nyrer til at se ud, som de gør?

Der var en gang, da Buddha ud-delte nyrer til alle dyr. Koen, hvis gangarter er langsomme, kom til sidst. Der var ikke flere nyrer tilbage. Dyrene, som kom før koen, havde fået alle nyrerne and havde kun efterladt nogle småstumper. Buddha sagde til koen:

"Du er kommet sidst. Tag alle nyrestumperne."

Og fordi koens nyrer er sammensat af mange nyrestumper, siger man, at den har store nyrer.

(Kilde: How did the great bear originate? Folk-tales from Mongolia).

Hvorfor hanen galer ved daggry

Der var en gang da hanen havde sådan en smuk hale at den interesserede en rytter så meget, at han sad af hesten, og en vandringsmand beundrede den så meget, at han standsede op. Da påfuglen så det, blev den meget misundelig på hanen og fandt på en list for at tage dens hale.

"Hane, min kære ven! Vil du have den godhed at låne mig din hale, så jeg kan smykke mig med den i aften. Jeg vil bringe den tilbage til dig ved daggry i morgen tidligt før du står op", sagde påfuglen gentagne gange. Og til sidst indvilgede hanen i at låne påfuglen sin hale.

Siden har hanen galet ved daggry for at få påfuglen til at levere halen tilbage, siger man.

(Kilde: How did the great bear originate? Folk-tales from Mongolia).